

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ДАРМОГРАЙ ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА

спеціальність 073 «Менеджмент»
освітньо-професійна програма – Менеджмент

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МЕНм-21

Дармограй І. В.
підпис

Науковий керівник:
д.ф., ст.викл.,

Микитюк Ю.І.
підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **М. М. Шкільняк**
підпис

ТЕРНОПІЛЬ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Поняття інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.....	6
1.2. Організаційний механізм інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства	11
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	21
2.1. Аналіз чинників здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства	21
2.2. Оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційних проектів підприємства	28
2.3. Формування системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства	38
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	48
3.1. Особливості складання бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів	48
3.2. Вдосконалення методики оцінки управління інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства	55
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВОК	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність проблеми. «На сучасному етапі розвитку економіка вимагає не тільки відтворення і оновлення основних виробничих фондів, але їх якісне поліпшення, активізуючи як виробничі і технологічні чинники економічного розвитку, так і соціальні, наукові, організаційні, природні, разом з тим, створити економіку більш високого рівня технологічного розвитку неможливо на морально застарілій виробничій базі, зношеному устаткуванні промислових підприємств і наукових центрів, не можна без подолання стадії інвестиційного (екстенсивного) розвитку економіки і перейти до інноваційної, оскільки для створення нових технологій і продуктів потрібні якісно нові ресурси (трудові, виробничі, фінансові)» [12].

«Тому, для України необхідний інвестиційно-інноваційний шлях розвитку, згідно якого відбувається поетапне оновлення техніки і технологій випуску продукції з істотно покращеними споживчими властивостями, цей етап дозволить створити передумови для інноваційного розвитку» [24].

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. «Питання побудови ефективної системи інвестиційної і інноваційної діяльності розглядаються в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: Р. Акоффа, В.Н. Амітана, А. І. Амоши, І.Т. Балабанова, Н.Г. Белопольського, В. Беренса, А. І. Бланка, Би. Гейтса, П. Ковалішина, Д.І. Кокуріна, О. І. Пампури, А. А. Пересади, М. Портеру, Н.Д. Прокопенко, А.В. Савчука, Л.Н. Саломатіной, В. М. Хобти, Н. Г. Чумаченко, Й. Шумпетера, А. Яковлева» [7].

«Разом з тим, глибоке дослідження теоретичних питань інвестиційної і інноваційної діяльності не завжди дозволяє оцінити взаємозв'язок цих двох процесів і розробити рекомендації по їх реалізації з урахуванням галузевих особливостей, необхідність теоретичного обґрунтування і розробки практичних рекомендацій по вдосконаленню механізму здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства зумовили актуальність теми дослідження» [36].

Мета кваліфікаційної роботи є розвиток теоретичних положень і розробка методичних рекомендацій здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.

Для реалізації поставленої мети в роботі вирішені наступні **завдання**:

- проведений організаційний механізм інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства;
- охарактеризовано поняття інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства;
- досліджено чинники здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства;
- встановлено вдосконалення методики оцінки управління інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства;
- проаналізовані особливості складання бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів
- визначені принципи формування системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємств;
- узагальнено оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційних проектів підприємства.

Об'єктом дослідження є інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства.

Предметом дослідження є теоретичне і методичне забезпечення управління інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.

Методи дослідження. «В ході дослідження використовувалися: традиційні способи і прийоми економічного аналізу (графічний, табличний, порівняння, угруповання) при аналізі інвестиційно-інноваційного потенціалу і ефективності форм і методів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності; методи фінансового аналізу при оцінці системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства; економіко-математичне моделювання при розробці рекомендацій по складанню бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів» [15].

Практичне значення роботи. «На підставі теоретичних досліджень розроблені практичні рекомендації з підвищення ефективності здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства шляхом підвищення якості інформації, що представляється в бізнес-плані інвестиційно-інноваційних проектів» [11].

Апробація. За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему: «Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств» у Збірнику IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі» (Тернопіль, ЗУНУ, 2023).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства

«В результаті істотних економічних перетворень останніх десятиліть, українська економіка опинилася в принципово новому стані, який, на думку багатьох фахівців, оцінюється як кризовий, тому перед сучасною економічною наукою стоїть глобальне завдання пошуку шляхів виходу з нього, не викликає сумнівів і загальноприйняте твердження про те, що для цього необхідна активізація інвестиційних процесів, яка може бути досягнута завдяки багатьом методам і інструментам як ринкового характеру, так і державної дії» [12].

«Значимість інноваційного шляху розвитку економіки для нашої держави підтверджується великою кількістю наукових робіт, присвячених цьому питанню і глибиною його вивчення. Так Я. Д. Крупка відзначає, що інновації активізують не тільки виробничі і технологічні чинники економічного розвитку, але і соціальні, наукові, організаційні, комерційні, природні (див. рис. 1.1)» [34].

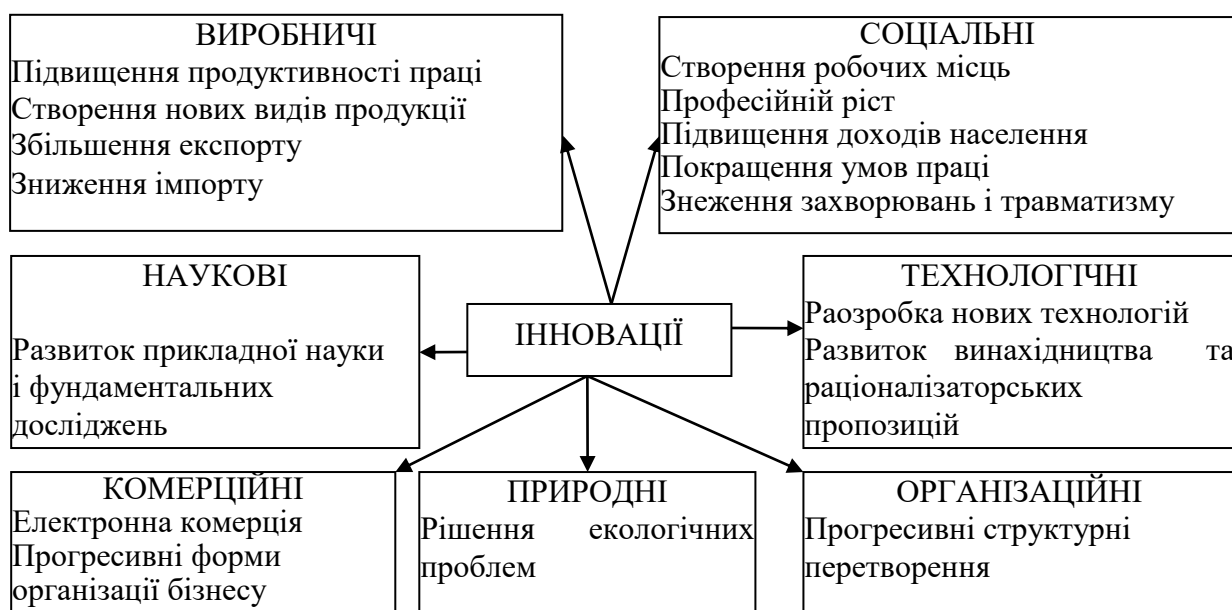

Рис. 1.1. Вплив інновацій на активізацію чинників економічного розвитку

Примітка: складено автором на основі [34].

«Таку ситуацію можна пояснити хронічним браком бюджетних коштів в Україні, але необхідно зрозуміти, що без державного фінансування науки, без підтримки підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, неможливий інноваційний розвиток економіки» [8].

«Разом з тим, створити економіку більш високого рівня технологічного розвитку неможливо на морально-застарілій виробничій базі, зношеному устаткуванні підприємства, наукових центрів, не можна повністю переступити стадію інвестиційного (екстенсивного) розвитку економіки і перейти відразу до інноваційної, оскільки для створення нових технологій і продуктів потрібні якісно нові ресурси (трудові, виробничі, фінансові), тому, для України необхідний інвестиційно-інноваційний шлях розвитку, згідно якому відбувається поетапне оновлення техніки і технології випуску продукції з істотно покращеними споживчими властивостями, цей етап дозволить створити передумови для розробки нових видів продукції, підприємства, що вкладають засоби в інвестиційно-інноваційні проекти, поступово створюватимуть платоспроможний попит для розвитку фундаментальних досліджень, скоротивши тим самим потребу науки в бюджетному фінансуванні» [25].

«Особливий інтерес, на наш погляд, є класифікація інновацій залежно від областей застосування, якнайповнішою можна рахувати класифікацію інновацій, представлену на рисунку 1.2.» [32].

Ознаки класифікації	Групи			
	глобальна	галузева	локальна	
Широта дії і масштабність	базисна	покращена	псевдоінновація	
Ступінь радикальності інновацій	відкриття	винахід	раціональна пропозиція	інше
Джерело ідеї	Конструкція і пристрій	технологія	матеріал, речовина	живі організми
Спосіб заміщення існуючих аналогів	вільне заміщення		системне заміщення	

Рис.1.2. Класифікатор інновацій

Примітка: Складено автором на основі [32].

Інновації, або нововведення, грають важливу роль не тільки в макроекономічному розвитку і забезпеченні економічного зростання, але і в довгостроковому розвитку і досягненні цілей комерційної організації (підприємства, компанії, фірми) на мікрорівні. В самому загальному виді інновації можна охарактеризувати як упровадження новин у виробничу, заготівельно-збутову, маркетингову, інвестиційну і фінансову діяльність організації. З погляду теорії управління, інновації є як адаптивною реакцією системи на зміну умов зовнішнього середовища, так і засобом підвищення ефективності використання її внутрішніх ресурсів. Інновації служать досягненню основної стратегічної мети організації, якою для комерційних організацій є максимізація добробуту її власників (в теорії фінансового менеджменту - підвищення добробуту акціонерів), вираженого ринковою вартістю фірми. Дана постановка мети включає, як окремі випадки або цілі наступного рівня, максимізацію прибутку (у тому числі в довгостроковому періоді), рентабельності інвестицій (при фіксованій величині інвестованого капіталу), фінансову стійкість, зростання продажів і т.п., тому підвищення добробуту власників приймається як основна мета діяльності компанії.

У динамічному зовнішньому економічному і соціально-політичному середовищі діяльності організації досягнення довгострокових позитивних результатів діяльності неможливе без постійного оновлення вживаних технологічних, управлінських і заготовчо-збутових процесів, асортименту продукції (товарів, послуг) і пошуку нових ринкових можливостей (освоєння нових сегментів ринку). Основними чинниками, що викликають необхідність здійснення інноваційних процесів, є науково-технічний прогрес, створення нових, більш ефективних технологій, розвиток інфраструктури, у тому числі інформаційної, і зміна переваг споживачів, ведучі до зсувів структури попиту і виникнення нових ринків збуту, виникнення нових методів управління і організації виробництва і праці. Таким чином, інновації є змінами функціонування організації як системами, викликаними необхідністю досягнення її стратегічних цілей в умовах змінного зовнішнього середовища. В

умовах статичного зовнішнього середовища інновації обмежувалися б підвищенням внутрішньогосподарчої ефективності, а їх цикл був би кінцевим - до моменту досягнення межі ефективності. Змінне зовнішнє середовище, в першу чергу технологічний розвиток, обумовлює безперервність інноваційного циклу і недосяжність на практиці межі вдосконалення системи.

Для виявлення ества інновацій як предмету дослідження економічного аналізу і контролю звернемося до визначення інновацій. Існуючі визначення дані з позицій і в термінології управлінської науки, тому для цілей бухгалтерського обліку, економічного аналізу і контролю необхідний їх аналіз і, можливо, переробка. Наприклад, інновації - це "упровадження чого-небудь нового по відношенню до організації або її безпосереднього оточення", тобто "особливий випадок процесу зміни в організації" [15]. За визначенням, інновації (нововведення) - це "комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу (новини) для нової (або для кращого задоволення вже відомої) суспільної потреби; одночасно це є процес зв'язаних з даною новиною змін в тому соціальному і речовинному середовищі, в якому скоюється його життєвий цикл" [10]. Інновація - використання результатів наукових досліджень і розробок, направлених на вдосконалення процесу діяльності виробництва, економічних, правових і соціальних відносин в області науки, культури, утворення і в інших сферах діяльності суспільства. Всі приведені визначення характеризуються загальним підходом до інноваційної діяльності, виявленням її універсальних сторін, незалежно від сфери, в якій вона протікає. Крім того, як характерна межа інновацій указується їх новизна (принаймні, для даної організації), а як мета процесу нововведення - покращення тих або інших показників діяльності організації.

Узагальнюючи стосовно комерційної організації поняття ества інновацій і визначення, дані вітчизняними і зарубіжними ученими-економістами, можна укласти, що інновації - це якісні зміни видів, форм і методів господарської діяльності, обумовлені зовнішніми причинами і внутрішніми можливостями і направлені на підвищення ефективності досягнення цілей організації. В даному

визначенні властивість новизни витікає з вимоги якісних, а не кількісних змін. Далі, ми дотримуємося позиції, відповідно до якої формування нового напрямку (вигляду, сегменту) діяльності є інновацією. На наш погляд, такий підхід безпосередньо витікає із спрощеного визначення інновації як будь-якої новини у внутрішньому середовищі організації (модифікований варіант визначення [15]). Під формами діяльності розуміються організаційно-правові, адміністративно-структурні і ін. форми, а під методами - прийняті в організації управлінські процедури і вживані технологічні процеси. Оскільки інновації, кінець кінцем, повинні сприяти досягненню основної мети комерційної організації - збільшенню добробуту акціонерів, - цілі інновацій пов'язані з метою організації. Крім того, у визначенні вказані чинники, що викликають потребу в інноваціях: динаміка умов зовнішнього середовища і вдосконалення використання внутрішніх ресурсів. Для практичного вживання приведеного вище визначення і ідентифікації інновацій необхідна також наочна деталізація нововведень по сферах фінансово-господарської діяльності.

На наш погляд, для комерційної організації інновації виступають у вигляді змін в асортименті продукції (товарів, послуг), в структурі ринків збуту, у вживаних технологіях і у складі активної частини основних фондів, в організації праці і управління, в методах стимулювання продажів і в системах постачання і збуту. В сферу дії даного визначення лише непрямим чином потрапляють нововведення, що стосуються фінансової діяльності організації, які не входять в наочну область справжнього дослідження.

«З цієї точки зору інновації в цілому розділяють на: виробничі (новий товар, нова технологія, нові методи торгівлі і обслуговування і організації); соціально-економічні (нова організація праці, інновації по збільшенню продуктивності праці, зниженню собівартості виробництва і витрат звернення); фінансові (новий фінансовий продукт, нова фінансова операція і ін.); управлінські (нова структура апарату управління, нові методи ухвалення управлінських рішень, нові форми контролю і ін.), найбільш практична сфера застосування інвестиційно-інноваційної діяльності – промислове виробництво,

таким чином, класифікацію інвестиційної діяльності можна доповнити елементом інвестиційно-інноваційна діяльність (див. рис. 1.3)» [28].

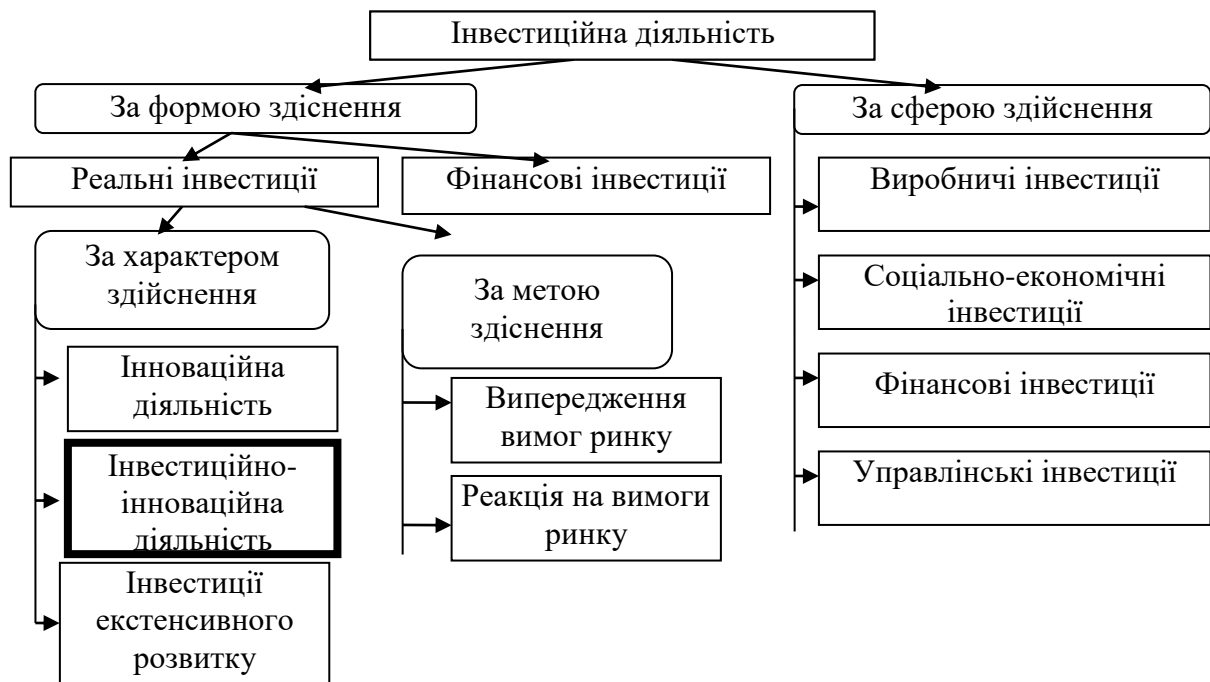

Рис. 1.3. Класифікація інвестиційної діяльності

Примітка: складено автором на основі [28].

«Наступним етапом дослідження є визначення механізму здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності» [4].

1.2. Організаційний механізм інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства

«Оскільки інвестиційно-інноваційна діяльність включає як елементи інвестиційною, так і елементи інноваційної діяльності, механізм її здійснення об'єднує елементи інновацій і інвестицій екстенсивного розвитку, створення інновацій починається з науково-дослідної діяльності, наукові дослідження можна умовно розділити на дві групи: фундаментальні і прикладні, у фундаментальних дослідженнях предметом вивчення є інформація, а кінцевим

продуктом – знання, результати фундаментальних досліджень впливають на темпи науково-технічного прогресу, тому дати економічну оцінку у вартісному виразі такого роду роботам часто неможливо» [32].

«Прикладні дослідження орієнтовані на отримання практичного результату шляхом впровадження результатів науково-дослідних робіт в діяльність підприємства, оцінка ефективності таких робіт здійснюється залежно від того, чи існують аналоги розробленої продукції, в ході проектно-конструкторської і проектно-технологічної діяльності нові знання перетворюються на конкретні вироби або практичні рекомендації, потім настає час інженерної практики – підготовки нововведення до впровадження у виробництво» [26].

«Після цього здійснюються етапи характерні і для інвестиційної діяльності екстенсивного розвитку, вони включають передпроектну стадію інвестиційної діяльності (розробку фінансового плану капітальних вкладень, оформлення проектних відносин), проектні роботи (техніко-економічне обґрунтування проекту, розробка проектної документації), освоєння капітальних вкладень (будівельно-монтажні, пуско-налагоджувальні роботи, підготовка виробництва, освоєння проектної потужності об'єкту, випуск і збут продукції) і повернення капітальних вкладень, А. В. Савчук пропонує наступний варіант здійснення інноваційної діяльності підприємства (рис. 1.4)» [15].

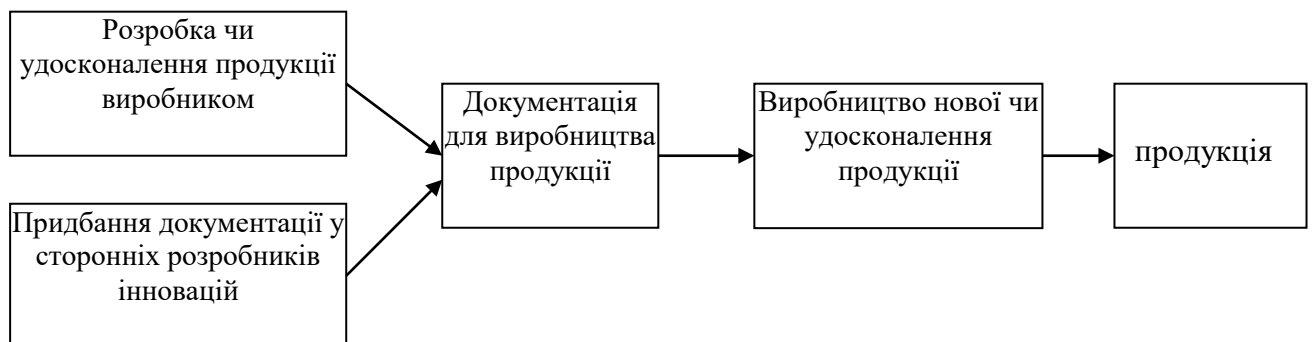

Рис.1.4. Схема організації інноваційної діяльності

Примітка: складено автором на основі [15].

«Здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства відбувається на якісно новому (в порівнянні з інвестиціями екстенсивного розвитку) рівні (рис.1.5)» [34].

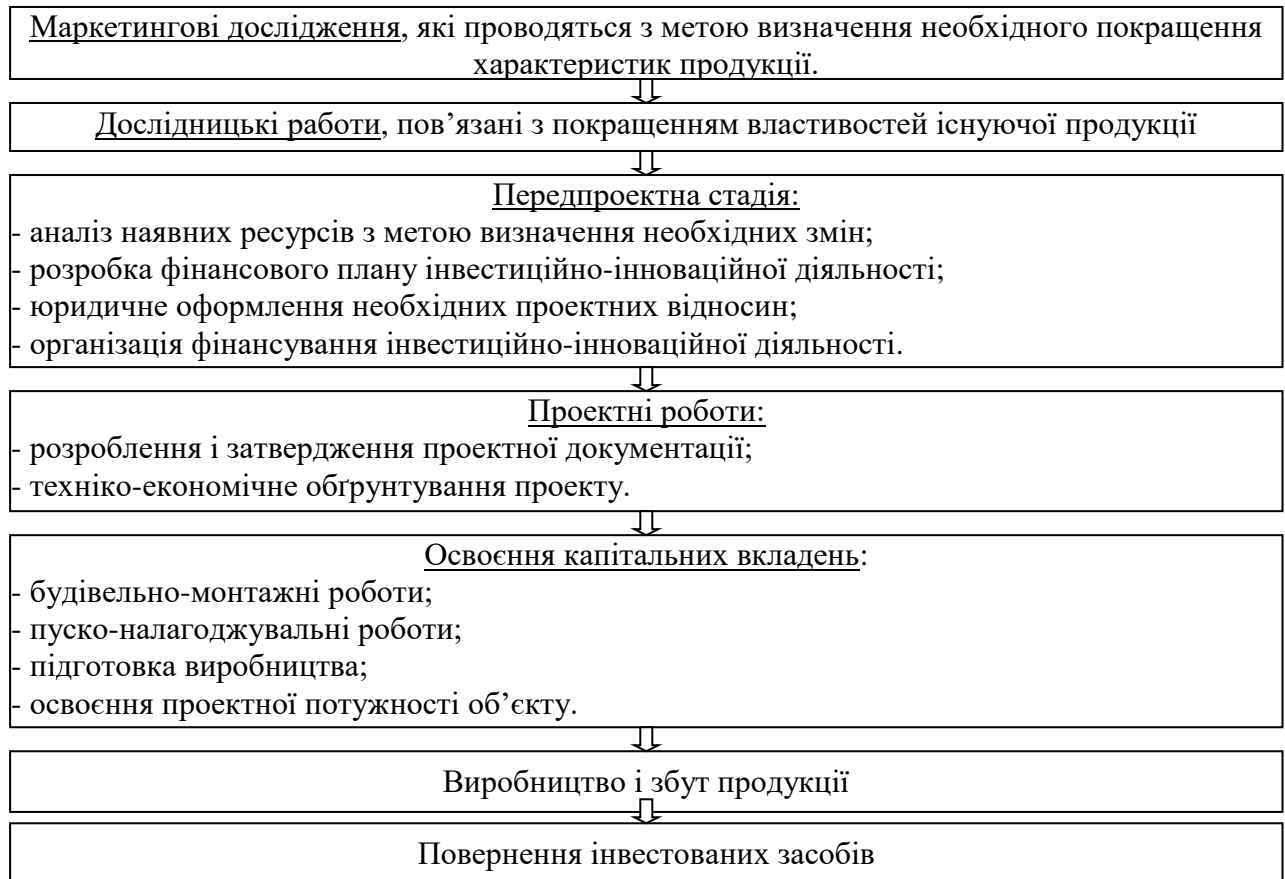

Рис. 1.5. Механізм здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства

Примітка: складено автором на основі [34].

Вітчизняні автори [15] звертають увагу на відмінність термінів "нововведення (інновація)" і "новина". Нововведення є не тільки продуктом діяльності, але і її процесом (процес упровадження), тоді як новина - це об'єкт інноваційної діяльності, те, що підлягає упровадженню і використуванню.

Інноваційні процеси охоплюють, як правило, всі сторони діяльності організації, зачіпаючи як поточну (основну), так і інвестиційну і фінансову діяльність. Наприклад, нововведення в продукції, що випускається, можуть

спричинити за собою необхідність зміни технології виробництва, викликати потребу в довгострокових інвестиціях і залученні фінансування. Враховуючи комплексний характер інноваційної діяльності, аналіз і контроль повинні охоплювати всі сторони і аспекти упровадження і функціонування новин. Для цілей економічного аналізу і контролю використовується ряд класифікацій інновацій. На основі узагальнення і систематизації результатів досліджень учених-економістів ми пропонуємо використовувати наступну систему класифікаційних ознак:

- по виду об'єктів інноваційної діяльності розрізняють інновації-продукти і інновації-процеси. Крім того, можуть бути також окремо виділені ринкові (маркетингові) інновації, що полягають в освоєнні нових ринків (сегментів ринку);

- по ролі в реалізації стратегічних цілей організації розрізняють, поліпшуючі і стратегічні інновації. Стратегічні інновації створюють нові напрями діяльності або забезпечують успішне функціонування існуючих напрямів в довгостроковому періоді, поліпшуючі інновації проводяться в рамках розвитку і вдосконалення цих напрямів;

- по значенню для розвитку підприємства виділяють випереджаючі і подальші інновації. Випереджаючі інновації можуть не бути унікальними для даної галузі, проте повинні створювати передумови для успішного ведення фінансово-господарської діяльності з урахуванням очікуваних в майбутньому змін зовнішніх умов. Подальші інновації проводяться як реакція на фактичну зміну зовнішнього середовища;

- по термінах реалізації заходів: короткострокові, середньострокові, довгострокові і інновації з необмеженим тимчасовим горизонтом;

- по ступеню обхвату діяльності організації: локальні і комплексні інновації. Комплексні інновації зачіпають відразу декілька напрямів діяльності (поєднують упровадження нових продуктів і нових процесів і т.п.);

- по ролі в процесі виробництва: основні і доповнюючі інновації;

- по значенню для даного напрямку діяльності: базисні (фундаментальні), модифікуючі і псевдоінновації.

Основні інновації зачіпають основні виробничі, технологічні або постачальницько-збутові процеси; доповнюючі інновації, як правило, викликані основними (вторинні інновації), проводяться в допоміжних і обслуговуючих підрозділах і забезпечують реалізацію основних новин. Базисні інновації радикально змінюють існуючий напрям діяльності або формують новий напрям; модифікуючі інновації проводяться в рамках вдосконалення і розвитку базисних, а до групи псевдоінновацій відносять зовнішні неістотні зміни продуктів або процесів, що не мають принципової новизни і не створюють яких-небудь додаткових переваг для споживачів. Проте, псевдоінновації є важливим інструментом маркетингової політики постійного оновлення асортименту, як могутнього інструменту конкуренції на товарних ринках.

Одним з основних понять аналізу нововведень є життєвий цикл інновацій (життєвий цикл новин). Порівняно із загальноприйнятим в маркетинговому аналізі поняттям "життєвий цикл продукту" життєвий цикл інновацій володіє деякими особливостями: як об'єкт може виступати не тільки продукт, але і процес (виробничий або управлінський); як фази життєвого циклу окремо виділяються створення (поява принципової ідеї) і розробка новин; життєвий цикл аналізується не тільки в рамках окремої організації, але і в галузевому і загальноекономічному масштабі. На основі аналізу статистичних даних для інновацій будуються типові криві життєвого циклу, або ефективності вкладень в розробки [14].

Використовування закономірності ефективності інновацій полягає в обліку того факту, що капіталовкладення в упровадження новин характеризуються зростаючою ефективністю до тих пір, поки не наступає стадія зрілості. Потім подальші інвестиції в розвиток новини характеризуються ефективністю, аж до негативних значень. Особливо характерні життєвого циклу технологій, побудовані для тривалих інтервалів часу.

Крім закономірності, в економічній науці відоме також поняття накопиченого потенціалу, або витрат використання. До витрат використання відносять вартість створеної виробничої інфраструктури, яка може бути використана на наступному циклі інноваційного розвитку [18]. Таким чином, реінвестиції в розвиток виробництва на базі упровадження інновацій мають більшу ефективність, ніж інвестиції в створення нового виробництва, за рахунок використання накопиченого потенціалу. Відповідно, при проведенні порівняльного аналізу інновацій необхідно враховувати альтернативну вартість існуючих виробничих ресурсів (як їх прибутковість при якнайкращому можливому альтернативному варіанті використання).

Існують різні класифікації етапів життєвого циклу інновацій. Зокрема, до числа етапів життєвого циклу можуть бути зараховані етапи створення новини (від появи ідеї до першого промислового зразка продукції або технології - наприклад, [10] і [18]), виділені етапи використання новини (від стадії зростання до стадії зняття з виробництва). З погляду аналізу інновацій на рівні окремого підприємства важливі, в першу чергу, ті етапи, які проходять в рамках інноваційного процесу даної організації. Нововведення можуть здійснюватися незалежно від того, створено новину самою організацією або придбано як готовий продукт діяльності іншого розробника. Проте, віднесення до інноваційної діяльності етапу досліджень і розробок є істотною проблемою (на відміну від етапів використання новини, віднесення яких до інноваційного циклу практично не заперечується ні вітчизняними, ні зарубіжними ученими-економістами).

З аналізу визначень інновацій і терміну "нововведення" (або його аналога "інновація") можна укласти, що процес упровадження новини складає невід'ємну частину інноваційного процесу. В той же час, дослідження і розробки не є таким невід'ємним елементом, без якого інноваційний процес втрачає свої визначаючі характеристики. Крім того, дослідження і розробки можуть розглядатися як самостійна діяльність організації, оскільки:

- 1) не всі дослідження і розробки дають позитивні результати;
- 2) не всі позитивні результати досліджень і розробок упроваджуються в практику;
- 3) часто відсутній прямий зв'язок між проведенням розробок і рішенням про упровадження новини, тобто розробки і їх упровадження розділені організаційно.

У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільне уточнення поняття "життєвий цикл інновацій" і введення додаткового поняття "цикл інноваційної діяльності". Ми пропонуємо відлічувати початок циклу інноваційної діяльності на підприємстві з етапу упровадження (або планової доробки) готової новини (не включаючи етапи його створення). Виключенням є ті випадки, коли упевненість в позитивному результаті розробок така висока, що їх проведення є складовою частиною інноваційного проекту. При цьому повний життєвий цикл інновацій включає складовою частиною цикл інноваційної діяльності, якому передують етапи створення новини і його доведення до стадії комерційного вживання. Цикл інноваційної діяльності може здійснюватися як в рамках однієї організації, так і в межах групи декількох взаємозв'язаних економічних суб'єктів. Використовування поняття "цикл інноваційної діяльності" особливо зручне при проведенні аналізу і контролю інновацій, оскільки його початок співпадає з моментом визнання в бухгалтерському обліку відповідних нематеріальних і інших необоротних активів, а також з початком реалізації відповідних інвестиційних проектів.

Необхідно відзначити, що рішення про включення або не включення в цикл інноваційної діяльності етапів створення новини не впливає на оцінку інновацій в економічному аналізі, яка проводиться на базі вартісних показників. Витрати етапів розробки увійдуть до розрахунку підсумкового економічного ефекту або безпосередньо, або як вартість вхідного ресурсу - готової новини. Різниця в оцінці може виникнути тільки через включення або не включення у вартість новини витрат на дослідження і розробки, що не дали результату. В цьому випадку ми рекомендували б дотримуватися основного принципу аналізу

інвестицій і оцінювати новину за ціною його можливого альтернативного використання, тобто за ринковою ціною. Така ціна повинна включати і витрати на дослідження, що не дали результату, але розподілені між результативними дослідженнями, а також деяку норму прибутку. З цих позицій витрати по нерезультативних дослідженнях покриваються розробником за рахунок валового прибутку (маржинального доходу) від продажу ефективних розробок.

Для проведення аналізу і контролю інноваційної діяльності має значення визначення і класифікація не тільки загального, але і спеціальних випадків життєвих циклів інновацій залежно від виду кінцевих продуктів (товарів, робіт, послуг), місця проведення попередніх етапів створення новини (всередині або зовні організації) і т.д. На практиці найбільш поширені наступні варіанти організації інноваційної діяльності:

1) зосередження інноваційних процесів в межах однієї організації. В даному випадку всі етапи життєвого циклу інновацій, починаючи з моменту розробки і закінчуючи заміною новини і ліквідацією вкладень, проводяться послідовно на одному підприємстві або усередині тісно зв'язаної групи;

2) виділення фази досліджень і розробок. Створення новини, як закінченого продукту інтелектуальної праці, проводиться спеціалізованою організацією (наприклад, науково-дослідним інститутом) або компанією, що продає потім даний продукт або права на його використання (ліцензію на запатентований винахід і т.п.). В цьому випадку виникає ринкова оцінка новини - важливий показник для аналізу інновацій;

3) виділення фази досліджень і початкового просування продуктів. Така схема характерна для венчурних і інжинірингових компаній в малому інноваційному бізнесі, початківців з доробки не готової до комерційного використання ідеї новини і що виводять його на ринок. У момент окупності вкладень і швидкого зростання курсу акцій (за рахунок оцінки ринком перспектив нововведень) права на їх використання продаються, звично разом з компанією.

«На думку дослідників, венчурні фонди, що існують в Україні, маючи достатньо активів і досвід роботи, фактично не фінансують українські інновації, а зводять свою діяльність до фінансування прибуткових і практично безризикових інвестиційних проектів, в той же час всі можливі прибутки переводяться за кордон» [15].

«Прискореному розвитку інститутів інноваційної інфраструктури сприяє мультиплікаційний ефект збільшення попиту на їх послуги, низька чутливість до циклічних коливань матеріально-речового виробництва і розширення попиту на послуги в період виходу з депресії, а нерозвиненість інноваційної інфраструктури в нашій країні пояснюється загальному рівнем нерозвиненості ринкової інфраструктури, низькою інноваційною активністю підприємств, не досконалістю норм права інтелектуальної власності» [22].

«Таким чином, для того, щоб поступово створити потенціал інноваційної діяльності українських підприємств, необхідно на сьогоднішньому етапі здійснити ефективне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Основну роль в цьому повинно грати державне регулювання» [43].

Висновки до розділу 1

1. «Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства, це дії, направлені на здійснення капітальних вкладень з метою незначної зміни основних виробничих фондів і технології для випуску продукції з покращеними властивостями, аналіз існуючих підходів до класифікації інвестиційної діяльності, дозволив визначити, що інвестиційно-інноваційна діяльність є однією з форм реальних інвестицій, займає проміжне положення між інноваційною діяльністю і інвестиціями екстенсивного розвитку, метою її є реакція підприємства на вимоги ринку, і здійснюється вона переважно у виробничій сфері» [12].

2. «Перед сучасною економічною наукою коштує проблема розробити ефективний механізм здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства, який дозволить раціонально використовувати обмежені фінансові ресурси і створити основу для подальшого інноваційного розвитку, для цього необхідно вирішити комплекс завдань: проаналізувати наявні теоретичні розробки і практичний досвід стимулювання інвестиційної і інноваційної діяльності; визначити основні особливості інвестиційних і інноваційних процесів в нашій країні; сформулювати принципи побудови управління інвестиційно-інноваційною діяльністю; розробити методичний інструментарій, застосування якого дозволило б підвищити точність і обґрунтованість ухвалюваних рішень» [8].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз чинників здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства

«Кожне підприємство має власні спонукальні мотиви, для того, щоб здійснювати інвестиційно-інноваційну діяльність від необхідності заміни застарілого устаткування до прагнення групи талановитих інженерів реалізувати свій творчий потенціал, знаючи ці мотиви, менеджери можуть самі стимулювати інвестиційно-інноваційний розвиток власних підприємств» [12].

«Виходячи з цілей нашого дослідження, проведемо угруповання аналізованих витрат на інвестиційно-інноваційних (витрати на оновлення виробництва і на удосконалення існуючої продукції) і на інноваційних (витрати на дослідження по створенню принципово нової продукції)» [5].

«Для того, щоб встановити конкретний вплив чинників на інвестиційно-інноваційний розвиток підприємства, використовуємо методи економіко-математичного моделювання, для аналізу кількісних зв'язків між показниками, що вивчаються, і чинниками, що впливають на них, використовуються методи економетрії, головним інструментом є економетрична модель – тобто економіко-математична модель факторного аналізу, параметри якої оцінюються засобами математичної статистики, в даному випадку доцільно використовувати регресійну модель, засновану на системі регресійних рівнянь, що зв'язують величини ендогенних і екзогенних змінних» [34].

Принципово можливі інші, складніші схеми, коли передача прав на інноваційні продукти або технології відбувається багато разів протягом їх життєвого циклу, наприклад, після завершення розробок і після виведення продуктів на ринок. Для аналізу і контролю важлива, в першу чергу, ринкова

оцінка інновацій, визначувана в моменти переходу прав власності, а також особливості віддзеркалення таких операцій в обліку і звітності. Наприклад, активи і зобов'язання одного і того ж інноваційного проекту можуть бути розподілені і враховуватися по-різному залежно від організаційно-правової форми економічних відносин, що необхідно враховувати при порівняльній оцінці ефективності, особливо у відсутність ефективного ринку капіталу і при необхідності оперувати бухгалтерськими оцінками вартості.

У теорії і практиці управління нововведеннями широко використовуються поняття "інноваційний процес" і "інноваційна діяльність". Під інноваційним процесом розуміється, фактично, здійснення повного життєвого циклу інновацій [35]. Інноваційна діяльність - це "вся діяльність в рамках інноваційного процесу, а також маркетингові дослідження ринків збуту" інноваційних процесів і т.п. [35]. При використуванні в аналізі і контролі інновацій дані поняття не вимагають уточнення, оскільки цикл інноваційної діяльності комерційної організації або групи організацій є складовою частиною повного життєвого циклу інновацій.

Нововведення (інновації), як правило, зв'язані із здійсненням інвестицій, у тому числі довгострокових. Тому багато авторів [15] ототожнюють інновації з інвестиціями і, відповідно, аналіз інновацій з аналізом інвестицій і інвестиційних проектів. Проте, ряд нововведень, перш за все управлінських, може і не супроводжуватися явними капіталовкладеннями, і навіть проводитися без явних фінансових витрат. Маркетингові інновації, структури ринків збуту і стимулювання попиту, що стосуються, також можуть здійснюватися в основному в рамках поточної діяльності, їх економічний ефект складається із збільшення (зниження) витрат і зростання доходів від звичних видів діяльності. Тому, на наш погляд, при проведенні економічного аналізу і здійсненні контролю інновацій доцільно дотримуватися тієї позиції, що інвестиції і інновації є незалежними, хоча і пересічними економічними категоріями. Зокрема, ряд інновацій може вимагати здійснення інвестицій або навіть організаційно оформлятися у вигляді інвестиційних проектів. В той же час,

інвестиції можуть не бути пов'язані з інноваціями (вкладення в розширення виробництва або в заміну устаткування на аналогічне), а інновації можуть проходити без явних інвестицій. Таким чином, об'єктні області інвестицій і інновацій частково перетинаються. Крім того, звернувшись до ества цих економічних категорій, можна бачити їх відмінність: інвестиції є витратами на створення (необоротних) активів, тоді як інновації, з тих же позицій, - упровадженням нових продуктів і процесів, створюючи або істотно модифікуючи структуру сегментів діяльності. Зміни в структурі сегментів у принципі не обов'язково викликають потребу в створенні активів, а створення активів може і не викликати змін структури і властивостей сегментів. Проте зроблений висновок про змістовну і сутнісну відмінність інвестицій і інновацій не заперечує застосовність до останніх методів фінансово-інвестиційного аналізу.

Серед вітчизняних учених-економістів існує дві основні думки з приводу проведення оцінки інновацій. Представники першої точки зору рахують інновації окремим випадком інвестиційної діяльності [21], і на цій основі рекомендують вживання загальноприйнятих методів аналізу і оцінки інвестиційних проектів. Представники другої точки зору критикують методи інвестиційного аналізу за те, що вони не враховують специфіку інноваційної діяльності, і на основі тез про потребу обліку даної специфіки пропонують використовувати як основні і узагальнюючі інші показники.

Необхідно відзначити, що якщо як основна мета фінансово-господарської діяльності організації декларується збільшення добробуту її власників (решта цілей виступає як похідні або як зовнішні обмеження, до останніх відносять, наприклад, соціальні чинники), найадекватнішим даній меті показником оцінки є ринкова вартість фірми, а якнайкращим показником для оцінки такої вартості - чиста поточна вартість. Чиста поточна вартість співпадає з ринковою оцінкою в умовах ефективного ринку (і повної інформації) і максимально наближається до неї в умовах середньої і низької ефективності (за наявності неповної інформації і недосконалої конкуренції). Для того, щоб в оцінку за поточною

вартістю входили впливи специфічних чинників інноваційної діяльності і зовнішніх обмежень (соціальних, екологічних і т.п.), ці чинники і обмеження повинні бути явним чином враховані в аналізі. Всі впливи, що підлягають обліку, повинні відобразитися в грошових потоках або в ставці дисконтування.

Таким чином, надалі ми дотримуємося тієї позиції, що, не дивлячись на відмінність інвестиційної і інноваційної діяльності, підсумкова оцінка інновацій повинна проводитися дисконтними методами фінансово-інвестиційного аналізу (при повному обліку всіх діючих чинників, специфічних для інноваційної діяльності).

Дослідження економічної природи, ества і зміст інноваційної діяльності має велике значення для формування теоретичних і методичних положень її аналізу і контролю. Зокрема, розмежування сфер інноваційної і інвестиційної діяльності, виділення етапів життєвого циклу інновацій, визначення цілей і задач інновацій в системі управління організацією дозволяють вибрати економічно обґрунтовані методи їх оцінки, аналізу і контролю; класифікація видів нововведень дає можливість раціонально організувати облік і контроль. Уточнення ества інновацій грає важливу роль при віднесенні до інноваційних витрат витрат на дослідження і розробки. Визначення змісту інновацій необхідне для їх ідентифікації в ході практичної діяльності обліково-аналітичних працівників. Тому проведена систематизація понятійного апарату інноваційної діяльності є теоретичною основою розробки методичних положень аналізу і контролю і визначає напрями розвитку подальшого дослідження.

Інноваційна діяльність організації по своїй економічній природі носить комплексний характер. Інновації, будучи інструментом стратегічного управління, зачіпають сфери поточної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства, викликають зміни у всіх областях її господарської діяльності, а також роблять вплив на окремі чинники мікросередовища. У зв'язку з цим для визначення і уточнення сфери вживання, задач і послідовності проведення

аналізу і контролю інновацій їх необхідно розглядати з позицій системного підходу до функціонування організації і управління.

Організація як система є частиною систем більш високого рівня: мікросередовища бізнесу і макроекономічного середовища. Мікросередовище, з яким організація безпосередньо взаємодіє, як правило, представлено постачальниками ресурсів, покупцями продукції (формує ринки ресурсів і ринки збуту), конкурентами, фінансовими організаціями (які представлені по відношенню до даної фірми фінансовий ринок), найманими працівниками і профспілками (ринок праці), а також інформаційною, правовою, адміністративною і податковою інфраструктурою. Особливу роль в інноваційній діяльності грають постачальники інформаційних ресурсів: маркетингові компанії, науково-дослідні і проектно-дослідницькі організації, франчайзингові компанії, окремі винахідники і дослідники, організації інформаційної інфраструктури (патентні бюро, інформаційні центри і т.п.), а також інші джерела інформації, такі як галузеві видання. Інформаційні ресурси можуть поступати на підприємство і разом з найманими працівниками, як складова їх професійної кваліфікації, придбаного досвіду і т.д. Виділення інформації як самостійного ресурсу при вивченні інноваційної діяльності є абсолютно необхідним, оскільки саме тут нові знання стають базовим чинником виробничого, заготовчо-збутового або управлінського процесів.

Отже, комерційна організація як відкрита система, що обмінюється ресурсами з мікросередовищем, одержує ззовні інформаційні, матеріальні, трудові і фінансові ресурси, використовує їх в своїй діяльності і повертає зовнішньому середовищу кінцевий продукт у вигляді товарів, робіт або послуг, а також оплати за використані ресурси (у тому числі доходів на вкладений капітал). Надходження і витрачання ресурсів, напрям їх перетворення і інші шляхи виробничо-фінансових взаємостосунків із зовнішнім середовищем регулюються системою управління організацією. Відповідно до загальних корпоративних цілей (головної з яких в теорії фінансового менеджменту прийнято рахувати збільшення добробуту акціонерів), система управління

ставить і вирішує задачі по оптимізації взаємодії з динамічно змінним зовнішнім середовищем і поліпшенню використання ресурсів. Рішення цих задач часто вимагає зміни процесів виробництва, збуту і управління, що склалися, тобто інновацій. Відповідно, можна виділити зовнішню і внутрішню спрямованість інновацій (на поліпшення взаємовідносин із зовнішнім середовищем (ринками збуту і закупівель) і на поліпшення використання ресурсів), а також зовнішні і внутрішні причини нововведень. До зовнішніх чинників (стимулам) інновацій відносяться розвиток технологій, дії конкурентів, переваги споживачів і інвесторів. Власники підприємства і потенційні інвестори на фондовому ринку вимагають збільшення прибутковості на вкладений капітал, яка визначається не тільки рівнем премії за ризик і галузевими особливостями підприємницької діяльності, але і діями конкурентів, інновації яких підвищують прибутковість їх акцій і норму прибутку в галузі в цілому, що склався. В конкурентних галузях успішні нововведення, здійснені хоча б однією фірмою, ведуть в довгостроковому плані до інновацій з боку конкурентів, або до їх вимушеного відходу з ринку за рахунок комплексної дії чинників попиту і законів фінансового ринку. До внутрішніх чинників, стимулюючих інноваційний розвиток, можна віднести переваги власників і менеджерів організації щодо прибутковості інвестованого капіталу і зростання вартості фірми, що виражаються в прагненні максимально ефективно використовувати наявні ресурси, як матеріальні, так і нематеріальні (досягнутий маркетинговий потенціал, професійні якості працівників, можливості вдосконалення продуктів і технологій і т.д.).

З погляду стратегічного управління інновації є інструментом адаптивного пристосування до змінних умов зовнішнього середовища, а також засобом постійного вдосконалення процесів в організації, направленою на зростання ефективності її діяльності. Рішення стратегічних задач, що стоять перед фірмою, можливе двома способами: на основі вже освоєних, традиційних процесів (рутини) або на основі зміни існуючих і створення нових процесів (інновації). Таким чином, в системі ухвалення стратегічних рішень інновації є

одним з двох варіантів реагування на вірогідні майбутні зміни ситуації, і вибір цього варіанту повинен здійснюватися достатньо часто, щоб компанія успішно здійснювала свою діяльність і досягала своїх цілей в довгостроковому періоді.

Крім вказівки на важливість інформаційних ресурсів і на стратегічне значення інновацій, системний підхід дозволяє вирішити важливу задачу прив'язки обліку, аналізу і контролю інновацій до структурних елементів систем управління, бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю організації. У зв'язку з складним комплексним характером інноваційної діяльності виділення окремого елемента для обліку інновацій в системі бухгалтерського обліку не представляється можливим і доцільним. Дійсно, інновації (як, наприклад, і проектна діяльність), охоплюють всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, і виділити облік інноваційної діяльності в окрему підсистему можливо тільки разом з організаційним виділенням інноваційних підрозділів (наприклад, інжинірингові і венчурні підрозділи, дочірні компанії). Проте виділення інноваційних продуктів і процесів в аналітичному обліку, і навіть ведення окремих реєстрів в системі управлінського обліку, в яких відображаються доходи і витрати по даних видах діяльності, є не тільки можливою, але і достатньо широко поширеною практикою. Дійсно, згідно діючому Плану рахунків облік продажів повинен вестися, щонайменше, в розрізі видів продукції [29]; не представляє утруднень і організація обліку по ринках збуту. Облік витрат і калькуляція собівартості по виробничих процесах і підрозділах також є широко поширеним елементом системи бухгалтерського обліку. Узагальнення інформації, що проводиться для цілей поточного управління у формах внутрішньої звітності крупних компаній, дозволяє з достатньою точністю оцінювати реальний економічний ефект інновацій.

На відміну від обліку, аналіз інновацій може і повинен бути виділений як самостійний елемент в системі комплексного економічного аналізу, оскільки нововведення плануються як єдиний комплекс заходів, і як попередній, так і подальший аналіз їх ефективності є невід'ємними етапами ухвалення,

виконання і контролю управлінських рішень. При цьому, хоча попередній, поточний і подальший аналіз інновацій розділені між відповідними етапами ухвалення і реалізації управлінських рішень, власне підсистема аналізу інновацій займає певне місце по відношенню до систем стратегічного аналізу і планування. Саме стратегічний аналіз виявляє потребу в нововведеннях для вирішення як довгострокових, так і поточних задач.

«Таким чином, найбільший вплив на ухвалення рішення про можливість здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства, серед даних чинників має величина зносу основних фондів, на другому місці – величина власного капіталу, і на третьому – чистий прибуток підприємства» [28].

«Разом з тим, як було визначено при дослідженні концептуальних основ інвестиційно-інноваційної діяльності, проведеному в першому розділі дипломної роботи, передумовою здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності є попит споживачів на вдосконалену продукцію, через обмежений характер матеріальні, трудових, фінансових і інших, ресурсів, підприємство не може відразу задовольнити всі потреби покупцеві, тому на ухвалення рішення про те, в поліпшення якого продукту слід інвестувати засоби в першу чергу, впливає рівень рентабельності даного виду продукту» [10].

«Отримані результати аналізу мають істотне значення для визначення першочергових критеріїв вдосконалення системи організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства» [42].

2.2. Оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційних проектів підприємства

«Економічний стан держави й окремих секторів економіки України значною мірою визначається темпами і масштабами розвитку будівельної галузі як пріоритетної, це зумовлює загострення уваги до формування організаційно-економічного механізму підвищення ефективності інвестиційно-

інноваційної діяльності у зазначеній галузі, складовою частиною якого є науково обґрунтоване аналітичне забезпечення зростання ефективності взаємопов'язаних інвестиційних та інноваційних процесів» [12].

«Комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства можна здійснювати за етапами, наведеними на рисунку 2.1.» [9]

Рис. 2.1. Етапи оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства

Примітка: складено автором на основі [9].

«Вагомість аналітичних аспектів забезпечення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства актуалізується через

загострення конкуренції на інвестиційному ринку та посилюється специфікою галузі: тривалий цикл інвестиційно-інноваційних проектів і адекватне зростання кошторисної вартості об'єктів у процесі виробництва, нестача джерел фінансування, необхідність обґрунтування пріоритетів при розподілі ресурсів» [23].

«Усі ці фактори негативно впливають на проектування та виробництво. Основні недоліки й помилки в інвестиційно-інноваційних проектах, що виявляються на передінвестиційній стадії або в процесі будівництва, проявляються у недостатньому врахуванні перспективної потреби в продукції, неправильному визначенні вартості залученого капіталу, недостатньому економічному обґрунтуванні проектних рішень при розрахунках економічної ефективності» [18].

На наш погляд, необхідна деяка модифікація традиційної системи комплексного економічного аналізу, що одержала потім подальший розвиток в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів. В її первинному вигляді дана система була орієнтована на аналіз поточної господарської діяльності підприємства і не включала, наприклад, аналізу і оцінки капітальних вкладень або джерел засобів фінансування. Більш того, навіть включення в систему ряду нових блоків не знімає поточної, короткострокової орієнтації системи економічного аналізу. В теж час системність і комплексність економічного аналізу припускає першочерговий розгляд саме довгострокових, стратегічних аспектів як визначальних моментів для оцінки економічного полягання і перспектив розвитку комерційної організації. Тому при доробці системи комплексного економічного аналізу блоки аналізу господарської діяльності, увійшли до неї (в скороченому і агрегованому вигляді) як підсистема оцінки поточного полягання, що формує вихідні дані для проведення стратегічного аналізу. Аналіз інновацій, разом з інвестиційним аналізом, входить в підсистему, що конкретизує і коректуючу виведення стратегічного аналізу, що вдягається їх в кількісну форму. Для ілюстрації дії зворотного зв'язку і роботи всіх перерахованих підсистем як на етапі попереднього, так і поточного і

ретроспективного аналізу введені блоки "Попередній аналіз" і "Ретроспективний аналіз" з відповідними прямими і зворотними зв'язками. Блок попереднього аналізу, крім того, включає також попередню експрес-оцінку фінансово-економічного положення підприємства. Система приведена у відповідність з поняттями про внутрішній управлінський і фінансовий аналіз: блоки аналізу господарської діяльності, що представляють розділи управлінського аналізу, виконують функцію конкретизації і уточнення даних блоків внутрішнього фінансового аналізу, хоча для ухвалення стратегічних рішень використовуються дані і тієї, і іншої підсистеми.

Система комплексного економічного аналізу, що включає аналіз інновацій, для спрощення структури схеми опущені деякі зв'язки блоків і підсистем, зокрема "Аналіз джерел фінансування" - "Аналіз фінансових результатів", зв'язку підсистеми управлінського аналізу з ухваленням стратегічних рішень. Аналіз положення конкурентів відокремлений від аналізу інших чинників зовнішнього середовища, щоб проілюструвати його роль у формуванні рейтингової оцінки. Проте, на представленій схемі відображена більшість істотних взаємозв'язків, особливо ті, які мають безпосереднє значення для ухвалення інноваційних рішень.

Системи комплексного економічного аналізу забезпечують формування комплексної (узагальнюючої) оцінки поточної діяльності організації і надають стратегічному аналізу дані про внутрішнє середовище фірми. Результати аналізу внутрішнього середовища організації інтегруються з даними про зовнішнє середовище. На основі цих даних стратегічний аналіз визначає потребу в інноваціях і формує початкові задачі аналізу інновацій і інвестиційного аналізу. Два ці блоки тісно взаємозв'язані, оскільки аналіз інновацій використовує інструментарій інвестиційного аналізу для кількісної оцінки привабливості можливих альтернатив. Таким чином, стратегічне управління вирішує задачі, що стоять перед ним, за допомогою рутинних процесів (вже освоєних даною організацією) і інноваційних процесів. Зворотний зв'язок в системі забезпечується ретроспективним аналізом

досягнення цілей інноваційної і інвестиційної діяльності, результати якого використовуються для коректування даних інвестиційного аналізу і аналізу інновацій, а також як вхідні дані стратегічного аналізу і попередньої оцінки економічного стану організації.

Для уточнення функцій і змісту аналізу інновацій необхідна його структуризація як самостійної системи. Враховуючи багатобічний, комплексний характер інновацій, а також присутність аналізу на всіх етапах ухвалення і реалізації управлінських рішень, ми вважаємо за необхідне побудову системи комплексного економічного аналізу інновацій, що охоплює всі його розділи і напрями. Структурна єдність даної системи виходить з визначеності місця аналізу інновацій в процесі стратегічного управління і в системі комплексного економічного аналізу. Система комплексного аналізу інновацій тісно інтегрована з системою стратегічного аналізу і управління, оскільки всі істотні інноваційні рішення, прямо або побічно, служать досягненню стратегічних цілей організації.

Пропонована система комплексного економічного аналізу інновацій, системи комплексного економічного аналізу інновацій охоплюють процес формування стратегії на основі попереднього аналізу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. На даному етапі проводиться оцінка інноваційного потенціалу організації, її продуктів і технологічної бази. Перспективний аналіз інновацій, що складається з оцінки поточних виробничих, збутових і фінансових можливостей, прогнозу майбутньої ситуації, вироблення варіантів поведінки організації в рамках прийнятої стратегії і формування інвестиційної програми, що включає необхідні інновації.

Підсистема поточного аналізу включає аналіз витрат на придбання і створення активів, доходів і витрат на всіх етапах циклу інноваційної діяльності, від вкладень в розробки і первинних інвестицій до ліквідації об'єктів капіталовкладень. Головним кількісним критерієм, який оцінюється в ході поточного і ретроспективного аналізу інновацій, є вартість фірми (рівень добробуту власників), визначувана як ринкова вартість або як фактична чиста

поточна вартість (NPV) фірми. Крім досягнення кількісних параметрів, розглядається також виконання якісних орієнтирів інноваційної політики. Результати поточного і ретроспективного аналізу використовуються для коректування маркетингової, інвестиційної, фінансової політики і стратегії організації.

Представлену систему комплексного аналізу інновацій відрізняє обхват всіх сторін і етапів інноваційної діяльності, інтеграція кількісних і якісних методів аналізу, орієнтація на виявлення досягнення основних цілей діяльності організації, тісний зв'язок з системою стратегічного управління і ухвалення довгострокових управлінських рішень. В систему комплексного аналізу інновацій входять методи ухвалення і подальшого контролю стратегічних рішень, що пов'язано з економічним єством інновацій і відображає реальний зміст практичної інноваційної діяльності підприємств.

Необхідною умовою успішного проведення інноваційної діяльності є контроль з боку суб'єктів даної діяльності - керівництва економічного суб'єкта, - тобто внутрішній (внутрішньогосподарчий) контроль інновацій. Проведення внутрішнього контролю з максимальною ефективністю повинне забезпечуватися його комплексним характером, тобто обхватом всіх сторін і аспектів інноваційної діяльності, що пов'язане з необхідністю побудови в організації системи комплексного внутрішнього контролю інновацій. Для визначення необхідної структури і вимог до даної системи звернемося, перш за все, до поняття внутрішньогосподарчого контролю як одного з видів фінансово-господарського контролю діяльності економічних суб'єктів.

В самому закінченому вигляді, на наш погляд, підходи до визначення фінансово-господарського контролю сформувалися в 70-х - 80-х рр. ХХ століття. Так, "під фінансово-господарським контролем слід розуміти систему нагляду контрольними функціями державних і суспільних органів за фінансово-господарською діяльністю підприємств, установ, організацій і інших підрозділів матеріального виробництва і невиробничої сфери з метою об'єктивно оцінити економічну ефективність цієї діяльності, встановити

законність, достовірність і доцільність господарських і фінансових операцій, збереження соціалістичної власності, виявити внутрішньогосподарчі резерви підвищення ефективності виробництва і зростання доходів державного бюджету" [44]. Внутрішньогосподарчий контроль, на його думку, охоплює всі етапи циклу відтворювання на підприємстві, всі господарські і фінансові операції, а внутрішньовиробничий контроль є його складовою частиною, обмеженою сферою виробництва [18]. Була дана найоб'ємніша класифікація видів внутрішньовиробничого контролю [18]. З переходом до ринкової економіки були зроблені спроби адаптації існуючого теоретичного апарату до нових економічних відносин. Господарський (фінансово-господарський) контроль визначається як "система нагляду і перевірки господарської діяльності, необхідна для вирішення поставлених перед нею задач і усунення негативних умов, перешкоджаючих досягненню її цілей" [10]. На наш погляд, дане визначення є надмірно загальним, відноситься до контролю взагалі і що не враховує особливостей фінансово-господарського контролю як одного з його видів. Контроль як одна з функцій управління є системою нагляду і перевірки процесу функціонування і фактичного полягання керованого об'єкту з метою оцінити обґрунтованість і ефективність ухвалених управлінських рішень і результати їх виконання, виявити відхилення від вимог цих рішень, усунути несприятливі ситуації і сигналізувати про них компетентним органам [44]. Можна констатувати, що у вітчизняній економічній літературі відсутнє чітке визначення фінансово-господарського контролю в ринковій економіці, також як і систематизація його видів. Для цілей даного дослідження ми пропонуємо модифікувати визначення фінансово-господарського контролю таким чином:

Під фінансово-господарським контролем слід розуміти систему нагляду і перевірки фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів, що проводяться їх керівництвом, власниками, державними органами і іншими компетентними суб'єктами, зацікавленими в оцінці ефективності цієї діяльності, рівня ризику, достовірності звітності, законності скоюваних операцій і збереження активів, для забезпечення своїх інтересів.

У даному визначенні під компетентними суб'єктами (контролю) розуміються особи, організації або державні структури, в компетенцію яких входить - згідно закону або договору з економічним суб'єктом - проведення контролю його діяльності (наприклад, податкові органи, банки-кредитори, холдингові компанії і ін.). Указується, що суб'єкти контролю переслідують при його проведенні свої цілі і інтереси, в які можуть входити отримання достовірної інформації про діяльність економічного суб'єкта, підвищення ефективності цієї діяльності і т.п. Під пропоноване визначення потрапляють аудиторський контроль і всі види внутрішнього (внутрішньогосподарчого) контролю, який є одним з видів фінансово-господарського контролю. На основі поняття фінансово-господарського контролю можна визначити фінансово-господарський контроль інновацій як систему нагляду і перевірки інноваційної діяльності, що проводиться компетентними суб'єктами для забезпечення оцінки ефективності і ризиків цієї діяльності, достовірності віддзеркалення здійснюваних операцій в обліку і звітності, їх відповідності законодавству і внутрішнім документам організації, збереження активів і виконання зобов'язань. У свою чергу, внутрішньогосподарчий контроль інновацій виділяється як вид фінансово-господарського контролю, що проводиться певними суб'єктами - власниками, керівництвом економічного суб'єкта, підлеглими йому функціональними службами, - для вирішення задач поточного і стратегічного управління інноваціями і організацією в цілому.

«Врахування довгострокових критеріїв оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційних рішень передбачає визначення тенденцій зміни показників, що характеризують результати їх впровадження у довгостроковому періоді на основі застосування математичних методів та моделей прогнозування (див. табл. 2.1)» [28].

Пропонована система комплексного внутрішньогосподарчого контролю інноваційної діяльності комерційних організацій з виділенням окремих блоків (підсистем), що охоплює етапи всіх можливих основних різновидів життєвого циклу інновацій, що включають як самостійне проведення досліджень і

розробок, так і придбання готових результатів досліджень (патентів, ліцензій на продукти і технології і т.п.). На кожному з етапів життєвого циклу інноваційної діяльності здійснюється попередній, поточний і подальший контроль. Таким чином, досягається повний обхват всіх сторін і етапів процесу нововведень в рамках внутрішньогосподарчого контролю, і забезпечуються потреби управління інноваціями.

Таблиця 2.1

Критерії оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційних рішень

Підходи до оцінки ефективності інвестиційно-інноваційних рішень	Завдання	Показники
<i>Короткотермінові критерії ефективності інвестиційно-інноваційних рішень</i>		
Оцінювання ефективності діяльності	Оцінити ефективність внутрішніх ресурсів для впровадження інновацій	продуктивність діяльності; ефективність; якість; гнучкість; задоволеність
<i>Середньотермінові критерії ефективності інноваційних рішень</i>		
Оцінювання ефективності інноваційних проектів	Вибрати альтернативи інноваційним рішенням та обґрунтувати їхню ефективність	– NPV – чиста теперішня вартість; – PI – індекс доходності; – IRR – внутрішня ставка доходу; – PP – термін окупності
Оцінювання ефективності інноваційних рішень на основі бенчмаркінгу	Оцінити ефективність інноваційних рішень на основі порівняння з конкурентами чи аналогами	– конкурентоспроможність інноваційних рішень; – критерій відповідності сегментів ринку можливостям реалізації потенціалу підприємства при роботі на них; – критерій ризиковості інноваційних рішень
<i>Довготермінові критерії ефективності інноваційних рішень</i>		
Оцінювання ефективності інноваційного розвитку на основі прогнозування	Оцінити ефективність інноваційних рішень на основі визначення тенденцій зміни показників їхнього впровадження та використання	– прогнозування результатів реалізації інноваційних рішень; – прогнозування змін та впливу чинників, що впливають на ефективність реалізації інвестиційно-інноваційних рішень; – врахування впливу зовнішнього середовища на реалізацію інвестиційно-інноваційних проектів.

Примітка: складено автором самостійно.

«Враховуючи, що ефективність інноваційної діяльності підприємства забезпечується збалансуванням ефективної роботи різних сфер діяльності на різних етапах прийняття інноваційного рішення, доцільно групувати показники ефективності, які відображають цикл організації "вхід – процес – вихід – вихід". За цим підходом виділяють показники ефективності, зображені на рис. 2.2.» [12].

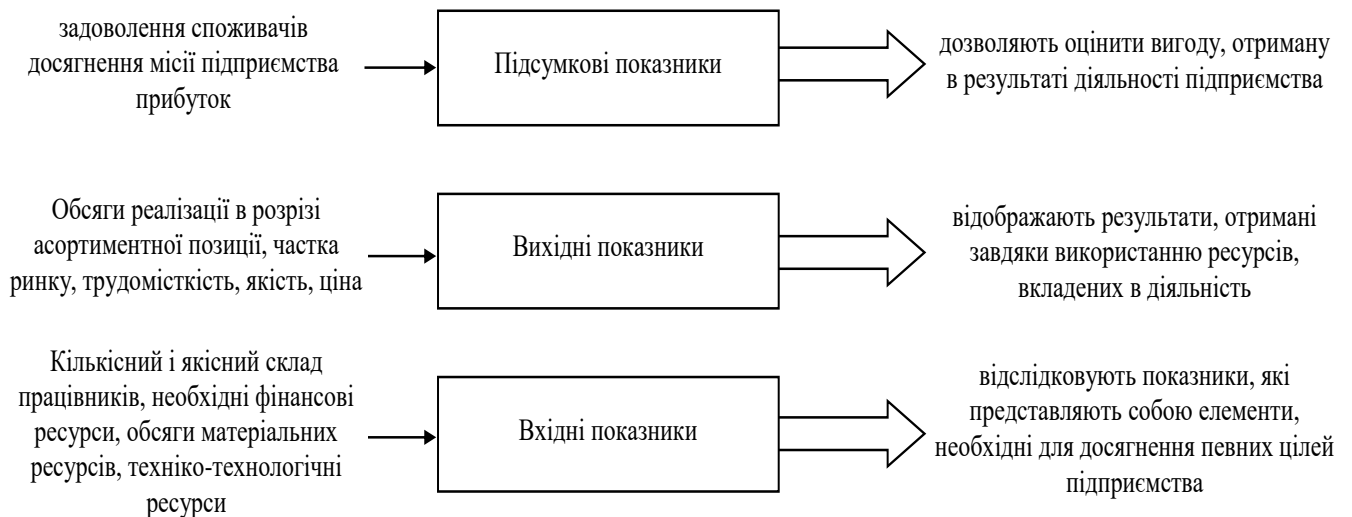

Рис. 2.2. Види показників ефективності

Примітка: складено автором на основі [12].

«Використання вартісного підходу ґрунтується на порівнянні витрат і прибутків від інвестицій у інноваційний розвиток та передбачає застосування методів розрахунку NPV (теперішньої вартості), PI (рентабельності інвестицій), IRR (внутрішньої норми прибутковості), терміну окупності» [12].

«Метод визначення терміну окупності проекту з урахуванням дисконтування грошових потоків широко використовують поряд із показником «простого» терміну окупності інвестицій, суттєвою перевагою даного методу є те, що він характеризує ступінь ризиковості проекту, адже чим більший термін окупності, тим більше ризиків інвестування» [35].

2.3. Формування системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства

«Для того, щоб інвестиційно-інноваційні процеси здійснювалися повною мірою необхідна не тільки наявність макроекономічних чинників розвитку і збалансованої економічної політики держави, але і раціональне управління інвестиційно-інноваційними процесами на рівні підприємства, засноване на теоретичних підходах сучасного менеджменту і обґрунтованому методичному інструментарії» [10].

«Сучасна економічна наука вважає, що управління це, перш за все, діяльність, направлена на досягнення поставлених цілей, система управління інвестиційно-інноваційною діяльністю це мистецтво координації трудових і матеріальних ресурсів на основі сучасних методів і управління впродовж життєвого циклу вдосконаленої продукції, основним результатом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю слід вважати досягнення мети по складу, обсягу, вартості і часу виконуваних робіт для виробництва продукції покращеної якості, вся система управління може виявитися неспроможною, якщо мета вибрана невдало, а виконавці сумніваються в правильності підходів до досягнення мети, таким чином, вибір стратегічною і тактичних цілей інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства є визначальним етапом при побудові системи управління» [22].

«Управління інвестиційно-інноваційною діяльністю дозволяє вирішити наступні завдання: визначити і обґрунтувати цілі кожного проекту, сформулювати його структуру, визначити обсяги і джерела фінансування, вибрати виконавців, підготувати і укласти контракти, визначити терміни виконання проекту, скласти графіки його реалізації і визначити необхідні ресурси, скласти калькуляцію, і провести аналіз витрат, запланувати допустиму величину ризику, контролювати хід виконання проекту і по завершенню провести детальний аналіз, кожне з вказаних завдань вирішується на певному етапі інвестиційно-інноваційної діяльності (див. рис. 2.3)» [35].

Рис. 2.3. Механізм управління інвестиційно-інноваційною діяльністю промислового підприємства

Примітка: складено автором самостійно.

Істотним аспектом побудови системи комплексного контролю інноваційної діяльності є також виділення видів її фінансово-господарського контролю. Загальноприйнятими є класифікації контролю за часом його здійснення (як попереднього, поточного або подальшого [43]), по суб'єктах контролю, за джерелами інформації, і т.д. На наш погляд, існуючі класифікації можна доповнити ще однією важливою ознакою, виділяючи види по цільових установках контролю. Початковою передумовою такого розподілу є об'єктивне існування логічної послідовності етапів проведення контрольних процедур, кожний з яких забезпечує основу для подальшого, одночасно представляючи управлінню початкові дані для тих або інших управляючих дій. Першим з даних етапів є підтвердження достовірності даних первинних документів, обліку і звітності, що забезпечує інформаційну базу даних про факти

господарського життя для подальшого ухвалення рішень. На другому етапі можлива перевірка відповідності господарських операцій чинному законодавству і внутрішнім документам організації. На наступному етапі перевіряється відповідність внутрішнім плановим і кошторисним документам досягнутих організацією результатів, тобто проводиться кошторисний контроль. Якщо на першому етапі основною задачею є виявлення помилок і спотворень (випадкових або навмисних), а на другому - підтвердження правильності дій посадовців, задача третього етапу полягає в оцінці відхилень фактичних результатів від очікуваних, і в пошуку зовнішніх і внутрішніх причин даних відхилень. Нарешті, на останньому етапі проводиться контроль ефективності діяльності організації, тобто оцінюється досягнутий рівень цільових критеріїв в порівнянні з необхідною величиною і з рівнем попередніх періодів. Перерахована послідовність етапів повністю забезпечує процес зворотного зв'язку з об'єктом управління - діяльністю організації.

На підставі висловленого, ми пропонуємо виділяти наступні види фінансово-господарського контролю:

- контроль достовірності документів, даних обліку і звітності;
- контроль відповідності здійснюваних операцій нормативним актам і внутрішнім регулюючим документам підприємства;
- кошторисний контроль - контроль виконання планів (кошторисів) виробництва, продажів, доходів і витрат і т.д.;
- контроль ефективності ухвалених управлінських рішень і результатів фінансово-господарської діяльності.

Необхідно відзначити, що такі види внутрішньогосподарчого контролю, як контроль збереження активів (контроль фактичної наявності майна) і т.п., для цілей даної класифікації включаються до складу контролю достовірності і відповідності. Контроль ефективності припускає також контроль продуктивності, який, проте, проводиться в достатньо окремих випадках. В прийнятій в зарубіжній літературі термінології існує поняття операційного аудиту [41], об'єднуюче перевірку ефективності і продуктивності, проте ми

дотримуємося підходу, згідно якому продуктивність слідує розглядати як одну із сторін і передумов ефективності. Пропонована класифікація видів фінансово-господарського контролю зручна для побудови системи комплексного внутрішньогосподарчого контролю, а також дозволяє інтегрувати ряд визначень видів контролю (аудиту), що прийшли із зарубіжної практики. Зокрема, прийняті в зарубіжній практиці поняття "аудит відповідності" і "операційний аудит" (контроль ефективності і продуктивності), складові класифікацію видів аудиту разом з аудитом бухгалтерської звітності [41], можуть розглядатися у складі відповідних видів фінансово-господарського контролю.

На основі прийнятого визначення фінансово-господарського контролю інноваційної діяльності і класифікацій його видів можна побудувати систему комплексного внутрішнього (внутрішньогосподарчого) контролю інновацій.

Суб'єктами внутрішньогосподарчого контролю інновацій, в загальному випадку, є керівництво і - частково - власники економічного суб'єкта. В організаційному плані контроль достовірності і відповідності покладається на систему внутрішнього контролю економічного суб'єкта, у функції якій входять запобігання і виявлення помилок і порушень законодавства при віддзеркаленні господарських операцій в обліку і звітності. Подальший контроль достовірності і відповідності може проводитися також незалежними аудиторами, привернутими для перевірки достовірності бухгалтерської звітності. Функції кошторисного контролю виконують керівники підрозділів організації, відповідальні за виконання бюджетів (кошторисів) і окремих їх показників, а також співробітники бухгалтерської, фінансової, планової служб і т.п. Подальший кошторисний контроль може проводитися, у тому числі, і власниками організації, що затверджують рішення виконавчого керівництва на зборах акціонерів, в Раді директорів або в іншій формі.

«Залежно від виду проекту, розробляються заходи протидії ризикам. Для класичного інвестиційного проекту, ці підприємства можуть бути наступними (див. табл. 2.2)» [18].

Можливі реакції на зміни умов реалізації проекту

Можливі події	Дії, що зменшують ризик	Наслідки
1	2	3
Скорочення фізичного обсягу продажів	<ol style="list-style-type: none"> 1.Зниження ціни на продукцію. 2. Посилення реклами. 3.Розвиток дистрибьюторської мережі. 4.Стимулювання попиту. 5.Підвищення якості продукції. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Збільшення відносного обсягу продажів у вартісному виразі. 2.Додаткові витрати на рекламу. 3.Витрати на відкриття нових агентств. 4.Витрати на знижках і інших пільгах для споживачів. 5.Додаткові витрати на НДДКР і виробництві
Зниження ціни на продукцію	<ol style="list-style-type: none"> 1.Активне проведення цінової і політики. 2.Розробка заходів щодо зниження витрат на виробництво. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Зниження надходжень від продажу одиниці продукції 2. Додаткові витрати на маркетинг
Збільшення прямих (змінних) витрат	<ol style="list-style-type: none"> 1.Покупка дешевих матеріалів. 2.Зменшення матеріаломісткості, пошук нових матеріалів. 3.Створення запасів по низьких цінах. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Скорочення обсягів збуту продукції в результаті зниження якості. 2. Додаткові витрати на НДДКР. 3. Зростання загальних (постійних витрат) в результаті виплати відсотків по кредитах, на придбання запасів матеріалів і що комплектують.
Збільшення загальних (постійних) витрат	<ol style="list-style-type: none"> 1.Скорочення витрат на маркетинг. 2.Скорочення витрат на заробітну плату. 3.Скорочення витрат на енергоресурси. 4.Скорочення витрат на транспортні послуги. 5.Скорочення витрат на оренду приміщень. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення обсягів збуту 2.Зниження кваліфікації персоналу і погіршення якості продукції. 3. Витрати на придбання нового, менш енергоємного устаткування. 4. Придбання власного транспорту 5.Будівництво власного приміщення.
Збільшення тривалості виробничо-технологічного циклу	<ol style="list-style-type: none"> 1.Придбання більш продуктивного устаткування. 2. Збільшення завантаженості устаткування шляхом зміни режиму роботи 3. Розробка нової конструкції продукту. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення інвестиційних витрат. 2. Збільшення витрат на заробітну плату і обслуговування устаткування. 3. Витрати на НДДКР і підготовці виробництва.
Затримка платежів за реалізовану продукцію	<ol style="list-style-type: none"> 1.Відвантаження на умовах передоплати. 2. Освоєння нових ринків з розвиненішою системою платежів 3.Орієнтація на платіжездатних клієнтів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Скорочення обсягів продажів. 2. Витрати на маркетинг.

Примітка: складено автором самостійно на основі [18].

У систему кошторисного контролю можуть включатися також такі зовнішні зацікавлені користувачі бухгалтерської звітності, як інвестори, кредитори, лізингодателі, органи державного (муніципального) управління і т.д. Як правило, вони здійснюють функції подальшого і, рідше, поточного контролю; інвестиційні і кредитні організації (банки, крупні позичальники) можуть також проводити (за договором з економічним суб'єктом) попередній контроль витрачання засобів фінансування.

Контроль ефективності інноваційної діяльності здійснюється менеджерами вищого і середнього рівня управління в межах їх повноважень і зон відповідальності. Власникам організації, якщо компанією управляє найманий менеджер, доступно, як правило, лише проведення подальшого контролю ефективності; виключення складають крупні операції і фінансові рішення, схвалювані на зборах акціонерів (учасників), на Раді директорів і т.п. Позичальники і інвестори - за угодою з економічним суб'єктом - можуть проводити попередній і подальший контроль ефективності діяльності організації, при цьому доступ до внутрішньої інформації здійснюється з відома економічного суб'єкта. У ряді випадків аналіз ефективності, головним чином попередній, проводиться державними (муніципальними) органами виконавської влади, наприклад, при проведенні відкритих конкурсів, тендерів, торгів.

Можливості здійснення попереднього і подальшого контролю ефективності інновацій інвесторами (у тому числі інвестиційними і кредитними організаціями, державними органами в частині бюджетних засобів, позабюджетними фундаціями) не тільки грають важливу роль в регулюванні інноваційної діяльності, але і багато в чому визначають організаційно-методичні аспекти контролю нововведень. Зокрема, побудова методик контролю повинна враховувати інформаційні потреби відповідних користувачів і забезпечувати отримання всіх необхідних економічних показників.

Система контролю інноваційної діяльності тісно пов'язана з системою комплексного економічного аналізу. Аналіз є невід'ємною складовою частиною

кошторисного контролю і контролю ефективності інноваційної діяльності. Контроль достовірності і відповідності забезпечує аналіз достовірною початковою інформацією; аналіз, у свою чергу, створює базу для проведення кошторисного контролю шляхом виявлення відхилень і впливаючих на них чинників; контроль ефективності в розрахунково-аналітичному аспекті є граничним і чинником аналізу. Необхідність економічного аналізу витікає з потреб здійснення контролю діяльності суб'єкта управління, результати аналізу спонукають суб'єктів управління до дії на керований об'єкт для зміни його параметрів в бажану сторону. Тому розробка організаційно-методичних аспектів контролю інноваційної діяльності повинна базуватися на дослідженні функцій і можливостей аналізу інновацій, і вдосконалення методики аналізу нововведень повинне відбуватися, в першу чергу, у бік задоволення потреб контролю.

Запропоновані варіанти побудови систем комплексного економічного аналізу і комплексного внутрішньогосподарчого контролю інновацій визначають склад і взаємозв'язки окремих розділів і напрямів аналізу і контролю, виступаючи основою розробки методик комплексного аналізу, кошторисного контролю і методичних положень контролю достовірності і ефективності інноваційної діяльності організацій, дозволяючи реалізувати переваги системного підходу. На наш погляд, використання розроблених теоретичних положень, у тому числі підходів, до визначення і класифікації фінансово-господарського контролю може бути корисне як для систематизації понятійного апарату, так і в здійсненні прикладних досліджень в даній області.

Значення інновацій для оцінки вартості комерційних організацій і для ухвалення інших економічних рішень зовнішніми користувачами даних бухгалтерської звітності обумовлює важливість отримання відомостей про них з існуючої публічної звітності, а також розробки форм додаткового розкриття інформації для потреб потенційних інвесторів. Інновації, особливо великомасштабні, роблять великий вплив на всі сторони фінансово-господарської діяльності фірми і значно змінюють її ринкову вартість, тобто є

чинником, істотним для зацікавлених користувачів звітності. Проте, в сучасних принципах і концептуальних положеннях, на яких засновано формування бухгалтерської фінансової звітності, відсутнє саме поняття "інновації", також як і єдині підходи до віддзеркалення в ній об'єктів інноваційної діяльності відповідно до її економічної специфіки. У зв'язку з цим представляється значущим уточнення і розвиток положень, регулюючих визнання в обліку і звітності об'єктів інноваційної діяльності як в рамках МСФО, так і вітчизняних бухгалтерських стандартів.

Крім того, крім інформаційного значення бухгалтерської звітності, принципи визнання і віддзеркалення в обліку активів і зобов'язань, у тому числі по інноваційній діяльності, є визначальним моментом для виявлення економічного змісту інновацій. Зокрема, моменти визнання в обліку і звітності відповідних активів тісно пов'язані з поняттям циклу інноваційної діяльності і мають істотне значення для проведення аналізу і контролю інновацій. Таким чином, як з позицій оцінки інновацій зовнішніми і внутрішніми користувачами звітності, так і з позицій виділення етапів їх життєвого циклу, уточнення змісту понять і розмежування сфер інноваційної і звичної (рутинної) діяльності необхідно провести систематизацію принципів віддзеркалення об'єктів інновацій в обліку і звітності, визначивши їх відповідність економічній природі інновацій. На цій основі можливо, зокрема, сформулювати рекомендації по доповненню існуючих або створенню нових форм звітності, що надають зацікавленим користувачам релевантну інформацію про інноваційну діяльність організації, а також по використуванню існуючої звітності для проведення аналізу і контролю інновацій.

«Механізм управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства забезпечують служби науково-технічного комплексу, що складаються з системи дослідницьких і випробувальних лабораторій, конструкторських і технологічних підрозділів, управління реформування економічних відносин, корпоративних прав і інвестицій яке координує

взаємозв'язок між структурними підрозділами підприємства, відділу прогнозування і аналізу» [25].

«Централізований науково-технічний комплекс конструкторських, технологічних і науково-дослідних робіт здійснює здійснення єдиної науково-технічної політики» [33].

«Поетапно вирішуються завдання створення інтегрованої автоматизованої системи управління, яка забезпечує взаємозв'язок систем автоматизованого проектування і автоматизованої системи управління підприємством і дозволяє здійснювати управління різними процесами (від проектування і виробництва до реалізації готової продукції) в єдиному корпоративному інформаційному середовищі. З її допомогою вирішуються блоки фінансово-економічних завдань (управління фінансами, планування, бюджетування), управління виробництвом по основних напрямках роботи підприємства, управління запасами, бухгалтерський і податковий облік, управління персоналом, управління договорами на реалізацію продукції, управління якістю продукції» [41].

«В результаті створення ефективної системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства в цілому, можна чекати підвищення ефективності здійснення кожного конкретного інвестиційно-інноваційного проекту, основною умовою для цього є його обґрунтоване планування і раціональне складання бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів підприємства» [18].

Висновки до розділу 2

1. «Основним мотивом здійснення інвестиційної діяльності підприємствами на сучасному етапі є необхідність модернізації зношених основних засобів, тоді як рентабельність виробництва є швидше чинником, що визначає можливість підприємства мати власні ресурси для інвестування» [12].

2. «Для успішної реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності необхідна: орієнтація продукції на ринок, відповідність інвестиційно-інноваційній діяльності цілям підприємства, ефективна система відбору і оцінки проектів, ефективне управління проектами і контроль, наявність в організації джерела творчих ідей» [17].

3. «Система управління інвестиційно-інноваційною діяльністю це мистецтво координації трудових і матеріальних ресурсів на основі сучасних методів управління впродовж життєвого циклу вдосконаленої продукції, основним результатом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю слід вважати досягнення мети по складу, обсягу, вартості і часу виконуваних робіт для виробництва продукції покращеної якості» [38].

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Особливості складання бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів

«У економічних дослідженнях і в практичній діяльності одним з центральних моментів, пов'язаних із здійсненням інвестиційної і інноваційної діяльності є проект, у найзагальнішому сенсі під проектом розуміють діяльність, за допомогою якої матеріальні, фінансові і трудові ресурси організовані новаторським шляхом для виконання унікальної роботи при обмеженні в часі і витратах для досягнення позитивних змін, визначених кількісними і якісними параметрами, крім того, проектом називають комплект документів, розроблених для здійснення такої діяльності» [22].

«У законодавстві України поняття проекту припускає саме останній підхід, при цьому підкреслюється відмінності між інноваційним і інвестиційним проектом, інноваційний проект, згідно Закону це комплект документів, який включає опис взаємозв'язаних заходів технологічного парку, визначає його учасників, дочірні і сумісні підприємства, виробників продукції, проведення наукових досліджень, технічного, технологічного, конструкторського проектування, випуску досвідчених партій і промислового виробництва інноваційної продукції, а також щодо фінансового, кадрового, маркетингового і комерційного забезпечення виробничого впровадження нових товарів і надання послуг» [39].

Інвестиційним проектом є комплект документів, який включає опис взаємозв'язаних заходів технологічного парку, визначає його учасників, дочірні і сумісні підприємства, виробників продукції і реалізації майнових і інтелектуальних цінностей як інвестора, так і власника з метою отримання

прибутку і (або) досягнення соціального ефекту, таким чином, основною відмінністю інноваційного проекту від інвестиційного, на думку законодавця, є існування наукових досліджень для виробництва інноваційної продукції» [47].

«Інвестиційно-інноваційний проект, як і класичний інвестиційний повинен включати три складових: технологічну, будівельну і техніко-економічну документацію. (див. рис 3.1)» [15].

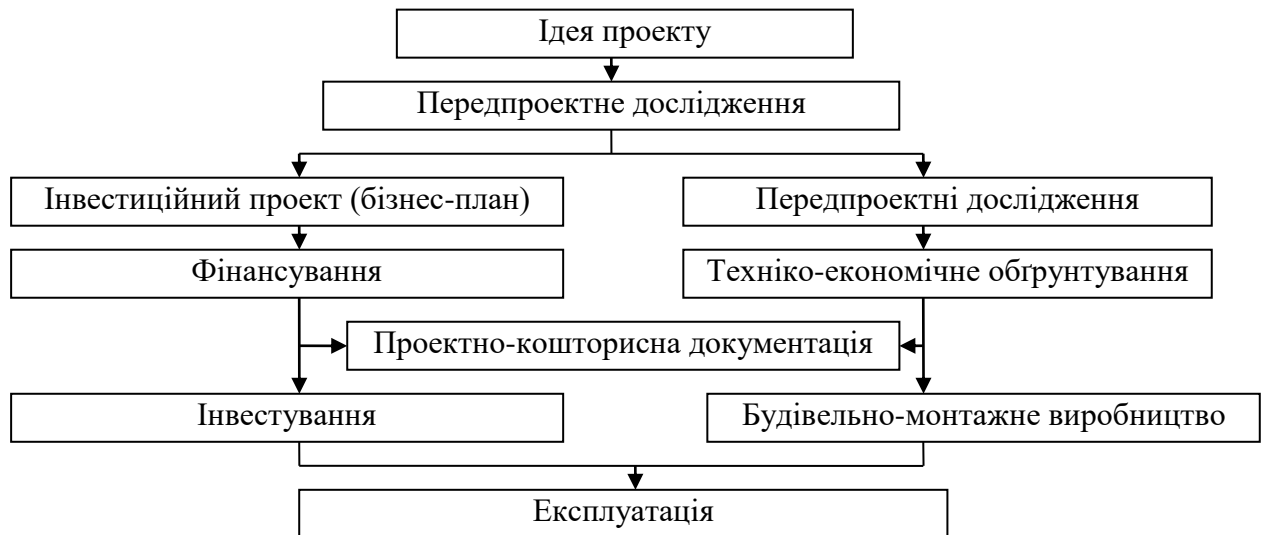

Рис. 3.1. Схема взаємозв'язку інвестиційного проекту і проектно-кошторисної документації

Примітка: складено автором на основі [15].

Виділяючи найважливіші етапи життєвого циклу інновацій, такі як дослідження і розробки, інвестиції в придбання або створення нематеріальних активів, інвестиції в основний і оборотний капітал, поточна діяльність (експлуатація інновацій) і ліквідація вкладень, можна визначити основні об'єкти бухгалтерського обліку, вартісна оцінка яких відображається у фінансовій звітності. Такими об'єктами будуть витрати на дослідження і розробки; нематеріальні активи, представлені правами на результати розробок, дизайн і конструкцію виробів, технологію виробництва і т.д.; об'єкти основних засобів, створені для реалізації інноваційних проектів; доходи і витрати по поточній діяльності (експлуатації інновацій); доходи і витрати по вибуттю активів. Крім того, для оцінки інноваційної діяльності представляють

важливість витрати по її фінансуванню, тобто відсотки і дивіденди, що формують ціну капіталу, а також випуск додаткових акцій, залучення позик і інші заходи щодо залучення зовнішнього фінансування.

«Всі показники, які повинен містити бізнес-план інвестиційно-інноваційного проекту підприємства можна систематизувати таким чином (див. табл. 3.1)» [8].

Таблиця 3.1

**Система показників бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту
промислового підприємства**

Група показників	Перелік показників, що входять до групи
Відомості про підприємство	Юридичний статус підприємства; Характеристика організаційної структури підприємства; Основні показники ефективності роботи підприємства.
Концепція маркетингу підприємства	Характеристика продукції підприємства; Аналіз ринку збуту; Відомості про основних конкурентів; План просування вдосконаленої продукції на ринку.
Передумова і основна ідея проекту	Зведення про запити покупців щодо удосконалення продукції; Основні відмітні параметри вдосконаленого продукту; Аналіз потенційних можливостей реалізації проекту.
Відомості про ресурси необхідних для здійснення проекту	Наявність земельної ділянки і можливість його використання; Наявність і якісний склад трудових ресурсів; Можливості організації управління; Наявні основні фонди, їх якісна характеристика і можливість використання в проекті.
Проектування і технологія	Відомості про організації, що здійснюють технічне проектування і виводи про відповідність проектній документації необхідним нормам.
План виробничої діяльності підприємства	Обсяг випуску продукції у вартісному вимірюванні, і по номенклатурі в натуральних одиницях; Продуктивність праці; Собівартість одиниці продукції і рентабельність виробництва; Оцінка одноразових і поточних витрат.
Фінансовий план і програма інвестицій	Необхідний обсяг фінансування; Джерела фінансування; Графік руху грошових коштів; Показники ефективності інвестиційного проекту.
Аналіз можливих ризиків	Види ризиків, якою найбільшою мірою схильний проект; Кількісні характеристики основних ризиків; Реакція підприємства у разі настання ризикових подій.
Резюме	Підсумки за всіма розділами проекту.

Примітка: складено автором самостійно.

Витрати на дослідження і розробки проводяться в початковій фазі життєвого циклу інновацій і можуть також мати місце протягом всього життєвого циклу (наприклад, постійний розвиток і поліпшення продуктів або технологій). Нематеріальні активи необхідно розділяти дослідження і розробки при створенні нематеріальних активів силами самої організації [39].

Дослідження - це "оригінальні і планові наукові дослідження, що робляться з перспективою отримання нових наукових або технічних знань". Розробки - це "вживання результатів досліджень або інших знань при плануванні або проектуванні виробництва нових або істотно поліпшених матеріалів, пристроїв, товарів, процесів, систем або послуг до початку їх комерційного виробництва або використання" [39]. Білі компанія не може відрізнити фазу досліджень від фази розробок, то всі витрати по них розглядаються як понесені в ході досліджень. Оскільки у фазі досліджень понесені витрати і досягнуті результати, як правило, не відповідають критеріям визнання активу (існує висока невизначеність щодо майбутніх економічних вигод), всі витрати на дослідження признаються витратою в тому періоді, в якому вони були понесені. Витрати на розробки можуть привести до отримання результатів, достатньо безумовно гарантуючих майбутні економічні вигоди. В цьому випадку вони можуть бути визнані активом, при дотриманні наступних умов [39]:

- технічна здійсненність завершення нематеріального активу так, щоб він був доступний для використання або продажу;
- намір компанії завершити нематеріальний актив і використати або продати його;
- здатність використати або продати нематеріальний актив;
- визначено, як нематеріальний актив створюватиме вірогідні майбутні економічні вигоди, зокрема, наявність ринку для результатів нематеріального активу або самого нематеріального активу, або, якщо передбачається його внутрішнє використання, корисність нематеріального активу;

- доступність достатніх технічних, фінансових і інших ресурсів для завершення розробки і для використовування або продажу нематеріального активу;
- здатність надійно оцінити витрати, що відносяться до нематеріального активу в ході його розробки.

Якщо не дотримується хоча б одна з даних умов, витрати на розробки признаються витратою в тому періоді, коли вони були понесені. В подальших періодах, при дотриманні критеріїв визнання активу, знов вироблювані витрати по тих же розробках можуть бути визнані активом, проте відновлення попередніх витрат, врахованих як витрати, не допускається. Таким чином, дотримується принцип консерватизму при складанні фінансової звітності, і виконуються необхідні критерії визнання активів: активом є тільки той контрольований ресурс, від якого компанія чекає надходження майбутніх економічних вигод.

Приведені положення, на наш погляд, дозволяють визначити якнайкращий з можливих критеріїв початку циклу інноваційної діяльності, тобто відділити етап досліджень і розробок, що відносяться до інноваційної діяльності організації в цілому, від конкретного інноваційного проекту. Таке розділення корисне для цілей економічного аналізу і необхідне для реалізації кошторисного планування і контролю: дослідження, результати яких звичайно непередбачувані (тобто випадкові, можуть бути як позитивними, так і негативними), фінансуються із загального бюджету компанії або підрозділу. Інноваційна діяльність, з високим ступенем вірогідності приносить позитивний економічний ефект, фінансується з бюджетів проектів або окремих напрямів основної діяльності. В даному випадку критерії визнання активів в звітності і економічний зміст процесу інновацій оптимально узгоджуються, забезпечуючи відповідності бази даних бухгалтерського обліку потребам економічного аналізу і контролю.

Безумовно, далекий не у всіх випадках початок інноваційного проекту (при проектній організації управління інноваціям) або циклу інноваційної

діяльності, що розуміється в значенні, відповідає моменту визнання нематеріальних активів. Можливі варіанти нововведень, при яких взагалі не створюються і не отримуються нематеріальні активи. Тому критерій початку циклу інноваційної діяльності може розглядатися у відвернутій формі, як момент, коли виконані (спільно) наступні умови:

- використання новини з високим ступенем вірогідності спричинить за собою майбутні економічні вигоди;
- ухвалено рішення про початок використання даної новини;
- фактично виділені ресурси для початку використання новини.

Такий критерій, на нашу думку, забезпечує якнайкраще узгодження економічних, обліково-аналітичних і організаційно-управлінських аспектів інновацій, а момент початку циклу інноваційної діяльності співпадає з фактичним початком відповідного інвестиційного проекту (при проектній організації управління інноваціями).

Створений нематеріальний актив враховується за фактичною собівартістю мінус будь-яка подальша накопичена амортизація і будь-які подальші накопичені збитки від знецінення. Компанія може вибрати альтернативний метод обліку активу за справедливою вартістю з проведенням регулярних переоцінок, що допускається тільки при існуванні активного ринку для даного виду активів. На активному ринку продаються однорідні статті, у будь-який час можуть бути знайдені продавці і покупці, а інформація про ціни доступна громадськості [39]. Для результатів розробок такий ринок, як правило, не існує, оскільки вони в значній мірі є індивідуальними. Не признається існування активного ринку і для патентів, товарних знаків, і більшості інших нематеріальних активів, створених в ході інноваційної діяльності. Тому такі активи, якщо вони визнані в бухгалтерській звітності, враховуються згідно основному підходу, без проведення регулярних переоцінок.

У разі зниження відшкодовуваної вартості даного активу нижче за його балансову оцінку застосовується стандарт "Знецінення активів", і різниця

визнається як збиток. Відшкодовувана сума визначається як найбільше значення з чистої продажної ціни і цінності використання (дисконтованої вартості передбачуваних майбутніх грошових потоків від використання активу) [39]. Відповідно, збиток від знецінення признається також для нематеріальних активів, які ще не доступні для використання або амортизуються впродовж більш ніж 20 років. Таким чином, якщо витрати на розробки на певному етапі були визнані активом, а в один з наступних періодів перевищили відшкодовувану вартість, повинен бути негайно визнаний збиток від знецінення, навіть якщо розробки ще не завершені.

«На підставі цих методик і експертних оцінок визначені основні негативні події, пов'язані із здійсненням даного інвестиційно-інноваційного проекту і оцінена вірогідність їх настання, представлена в таблиці 3.2.» [13]

Таблиця 3.2

Характеристика ризиків за стадіями інвестиційного проекту

Стадія проекту	Вид ризику	Очікувані наслідки	Оцінка негативного впливу
1	2	3	4
Підготовча стадія	Вибір монопольного підрядчика	Завищення вартості СМР	10% будівельно-монтажних робіт
	Вибір монопольного постачальника ресурсів	Збільшення цін на ресурси	10% вартостей ресурсів
Стадія будівництва	Виявлені в ході будівництва недоліки оцінки витрат, обсягу робіт	Збільшення вартості будівництва, його термінів	10 % будівельно-монтажних робіт
	Невчасне постачання тих, що комплектують	Збільшення термінів будівництва	10 % вартості устаткування
	Порушення підрядником графіка робіт	Збільшення термінів будівництва	5 % будівельно-монтажних робіт
	Невчасна чернінь-готування фахівців і робочих	Збільшення термінів виходу на проектні режими	5 % обсягу реалізації

Примітка: складено автором на основі [13].

«Такий підхід дозволяє встановити, що при реалізації несприятливого прогнозу підприємству знадобиться додатковий залучений капітал, для фінансування проекту, як в нульовому, так і в першому році, додаткові витягання засобів з обороту знадобляться не тільки при капітальних

вкладеннях, але і в перші два роки випуску продукції, тому погашення банківського кредиту (повернення повернутого капіталу) доцільно запланувати починаючи з третього року реалізації проекту» [8].

«В ході здійснення проекту необхідний постійний контроль за цінами на ресурси, контроль індексу їх зміни по відношенню до початкового рівня, і коректування взаємозв'язаних показників, для перевірки отриманих результатів слід користуватися офіційними даними, що публікуються у пресі, а також додатковою інформацією, зібраною маркетинговою службою» [11].

«Розрахунки згідно запропонованій методиці можна здійснити за допомогою автоматизованих систем управління проектами: Microsoft Project, Open Plan Professional, Spider Project, Sure Trek Project Manager, Primavera Project Planner» [34].

«При визначенні основних параметрів реалізації інвестиційно-інноваційного проекту, не потрібно прагнути до того, щоб певні показники строго виконувалися, важливіше розробити систему контролю, яка б дозволила оперативно змінювати результативні показники при об'єктивному зміні факторних, тим самим порівнювати скоректований план з фактом, це дозволить понизити ризик за проектом» [16].

«На завершальному етапі оцінюється ефективність проекту і чутливість результатів до зміни основних параметрів, що також має свої особливості і вимагає удосконалення» [27].

3.2. Вдосконалення методики оцінки управління інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства

«Представлені в бізнес-плані інвестиційно-інноваційного проекту дані про витрати, пов'язані з його здійсненням, очікувані результати і період реалізації проекту необхідно зіставити для визначення його ефективності» [32].

«Кажучи про оцінку капітальних вкладень, ведучі учені виділяють: виробничо-технологічну ефективність капітальних вкладень, загальну ефективність капітальних вкладень і приведену ефективність капітальних вкладень, виробничо-технологічна оцінка ефективності заснована на порівняльній оцінці виробничих і технологічних характеристик устаткування. Вона точніша, але характеризується вузькою специфікою для кожної галузі» [24].

«Основними показниками, використовуваними для такої оцінки є: продуктивність устаткування, продуктивність праці, трудомісткість одиниці продукції, рівень механізації і автоматизації виробництва, енергоємність і матеріаломісткість, рівень охорони праці і екологічної безпеки, рівень якості і конкурентоспроможності продукції, рівень вдосконалення системи управління виробництвом, загальна ефективність капітальних вкладень, розглядається з двох точок зору: як виявлення джерел фінансування капітальних вкладень і як обґрунтування проектних рішень з погляду раціонального використання наявних ресурсів, приведена ефективність оцінюється шляхом зіставлення витрат і доходів» [50].

У результаті витрати на початкових етапах інноваційного процесу будуть, як правило, відображені в звітності таким чином: витрати на дослідження і розробки, що проводяться самою організацією - в складі витрат тих періодів, коли вони були понесені, з виділенням загальної суми витрат; частина витрат на розробки, понесених з того моменту, коли їх результати стали відповідати вимогам визнання активу, - у складі нематеріальних активів за фактичною собівартістю, за вирахуванням збитків від знецінення і накопиченої амортизації. Витрати на придбання нематеріальних активів біля інших організацій будуть відображені за фактичною собівартістю, якщо тільки існування активного ринку даних активів не робить застосовним альтернативний метод обліку. Інформація про вживані методи і їх вплив на оцінку активів також буде розкрита в примітках до бухгалтерської звітності. Проте цей метод застосовний для дуже незначного числа нематеріальних

активів, що є супутніми в інноваційному процесі. Відсутні приклади даних видів активів; в деяких зарубіжних країнах прикладом можуть служити вільно уніфіковані права на перевезення, вилов риби і т.п., що звертаються на ринку

Необхідно наголосити на принциповій відмінності в порядку обліку оренди і ліцензійних платежів в міжнародних стандартах обліку і звітності. Платежі за користування орендованими об'єктами і об'єктами інтелектуальної власності відносяться на витрати звітного періоду, вимагають визнання таких об'єктів як активів, а майбутніх платежів - як зобов'язань. Активи, у тому числі і невиняткові права, на об'єкти інтелектуальної власності (ліцензії і ін.) амортизуються в загальному порядку, а зобов'язання погашаються у міру нарахування орендних платежів. При цьому з платежів виділяють суми відсотків за користування позиковими засобами по розрахункових ставках і відносять їх на фінансові витрати періоду.

Велике значення для визначення вартості необоротних активів мають положення "витрати по позиках", що визначають порядок капіталізації процентних платежів за користування позиковими засобами при їх включенні в первинну вартість активів, що кваліфікуються [39]. Під визначення активів, що кваліфікуються, можуть підпадати і нематеріальні активи (об'єкти авторських прав), створені в результаті проведення досліджень і розробок. Якщо організацією прийнятий допустимий альтернативний порядок обліку [39], то вартість цих активів включатиме витрати по позиках з моменту виникнення витрат по даному активу і початку робіт з його створення (підготовці до використання), і до моменту завершення робіт із створення активу. Витрати по позиках можуть також істотно впливати на вартість об'єктів основних засобів, що вимагають значного часу на підготовку до використання.

Витрати на створення об'єктів основних засобів, що використовуються в інноваційному проекті, можуть використовуватися також, якщо науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи виконуються за договором сторонньою організацією. Віддзеркалення поточних (операційних) доходів і

витрат від експлуатації інновацій не має ніяких особливостей в порівнянні з віддзеркаленням доходів і витрат від інших видів операційної діяльності. Міжнародні стандарти фінансової звітності не передбачають виділення результатів інновацій, як і не визначають і не використовують саме поняття "інновації". Це зв'язано, зокрема, з істотними утрудненнями при визначенні сфери інноваційної діяльності, з важливістю збереження комерційної таємниці при проведенні перспективних розробок і досліджень, а також з широким обхватом інноваціями всіх видів і напрямів фінансово-господарської діяльності організацій. Практично кожний напрям діяльності може бути представлено як інноваційне або як результат експлуатації попередніх інновацій, тому задача розкриття інформації про інноваційну діяльність частково розв'язується розкриттям інформації по сегментах.

Продуктові інновації частіше за все формують нові галузеві (операційні) сегменти, а ринкові можуть виражатися в утворенні нових географічних сегментів діяльності. Проте частіше за все інновації приводять до істотних змін характеристик сегментів, у тому числі виручки, витрат або активів. В цьому випадку можна чекати від керівництва компанії розкриття відповідних причин в поясненнях до звітності.

Істотність інформації, істотні статті, важливі для розуміння діяльності організації і ухвалення економічних рішень користувачами звітності, до яких відносяться багато статей доходів і витрат, що виникають у зв'язку з інноваційною діяльністю, повинні показуватися окремо, навіть якщо кількісно їх питома вага незначна. Таким чином, можна чекати появи в звітності компанії інформації про продажі нового продукту (групи продуктів), вихід на новий ринок і т.п., якщо йдеться про формування нового сегменту діяльності, який, хоча і не є звітним, важливий для ухвалення рішень зовнішніми користувачами.

Розкриття інформації про грошові потоки в розрізі сегментів заохочується, але не потрібен [39]. Тому, як правило, можливості для проведення аналізу грошових потоків інновацій значно звужені, навіть для порівняно крупних проектів.

У цілому, Міжнародні стандарти фінансової звітності орієнтовані на задоволення потреб зовнішніх користувачів звітності в релевантній інформації і вимагають унаслідок цього повного і достовірного розкриття всіх істотних аспектів фінансово-господарської діяльності. Проте особливості інноваційної діяльності не дозволяють зацікавленим користувачам одержати достатньо повну інформацію про витрати і результати інновацій з фінансової звітності; про ефективність інноваційної політики організації вони можуть судити лише по довгострокових показниках її економічного розвитку.

Процеси гармонізації обліку і звітності відповідно до Міжнародних стандартів орієнтовані, в значній мірі, на підвищення інформативності звітності і відвертості фінансової інформації для зовнішніх інвесторів. Система нормативного регулювання бухгалтерського обліку і звітності, ще не є остаточно завершеною, проте, вона вже регулює всі найважливіші аспекти віддзеркалення в обліку і звітності доходів, витрат, активів і зобов'язань.

Норми вітчизняних стандартів обліку і звітності відносно обліку об'єктів інноваційної діяльності принципово не відрізняються від положень міжнародних стандартів. Так, витрати на дослідження і розробки можуть враховуватися у складі витрат по поточній (операційною) діяльності. Результати розробок, що проводяться організацією, задовольняють критеріям визнання нематеріального активу, вони можуть бути капіталізовані. Це відбувається, якщо організація самостійно реєструє патент на винахід, промисловий зразок, корисну модель, створює програми для ЕОМ або бази даних, розробляє топології інтегральних схем, реєструє товарний знак або знак обслуговування, а також права на селекційні досягнення. Особливість стандартів полягає в тому, що даний перелік об'єктів інтелектуальної власності є вичерпним. Основними критеріями визнання активів є наявність виняткових прав організації і здатність приносити економічні вигоди більш 1 року (при використуванні в господарській діяльності).

«Після аналізу руху грошових коштів підприємства за інвестиційною та фінансовою діяльністю йому рекомендовано: постійно стежити за рухом

грошових коштів за всіма видами діяльності, ретельно аналізувати дані, придбання основних засобів, нематеріальних активів необхідно обґрунтовувати та ефективно їх використовувати з урахуванням джерел їхнього придбання (власні, залучені й особливо – позикові), розробити план надходжень та витрат на підприємстві за всіма видами діяльності на терміни, коротші ніж рік (квартали, місяці, декади), контролювати надходження та витрати, особливо за позиками, контрактами, авансами, контролювати витрати з виплати дивідендів та купівлі раніше випущених цінних паперів» [40].

«Таким чином, використання вдосконаленої методики складання і аналізу інвестиційно-інноваційних бізнес-планів проектів підприємства дозволяє надати більш обґрунтовану інформацію, розширити можливості підприємства і значно підвищити ефективність інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства і галузі в цілому» [10].

Висновки до розділу 3

1. «Для інвестиційно-інноваційної діяльності параметрами переважної оптимізації будуть термін виконання робіт і їх вартість, необхідною умовою є допустимий рівень якості вдосконаленої продукції, а наявні ресурси, визначають систему обмежень» [12].

2. «Визначення не тільки цілей здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності, але і системи умов і обмежень її здійснення, формує інвестиційно-інноваційну стратегію промислового підприємства, яка є системою довгострокових цілей інвестиційно-інноваційної діяльності і критеріїв вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення» [24].

3. «Одиничним циклом інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства є здійснення інвестиційно-інноваційного проекту, який є комплектом документів, що визначають механізм і результати діяльності по вкладенню ресурсів в створення (придбання) основних засобів і технологій з метою випуску продукції, що характеризується вищими споживчими властивостями» [8].

ВИСНОВОК

1. «На підставі теоретичного аналізу змісту економічних категорій інвестиційна і інноваційна діяльність встановлено, що інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства, це дії, направлені на здійснення капітальних вкладень з метою незначної зміни основних виробничих фондів і технології для випуску продукції з покращеними властивостями, інвестиційно-інноваційна діяльність є однією з форм реальних інвестицій, займає проміжне положення між інноваційною діяльністю і інвестиціями екстенсивного розвитку, метою її є реакція підприємства на вимоги ринку, і здійснюється вона переважно у виробничій сфері» [39].

2. «Характеристика організаційно-економічного механізму здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності, показало, що вона починається зі встановлення необхідних характеристик покращеної продукції, які визначають вимоги до устаткування для її виробництва, потім аналізується наявне устаткування і розробляється план його модернізації, на підставі цих даних оцінюється необхідний обсяг фінансування, його джерела і інші економічні характеристики проекту» [47].

3. «Аналіз чинників здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства показав, що основним мотивом здійснення інвестиційної діяльності підприємства є необхідність модернізації зношених основних фондів, тоді як рентабельність виробництва є чинником, що визначає можливість підприємства мати власні ресурси для інвестування» [55].

4. «Дослідження особливостей системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства, показало що система управління інвестиційно-інноваційною діяльністю це мистецтво координації трудових і матеріальних ресурсів на основі сучасних методів управління впродовж життєвого циклу вдосконаленої продукції, основним результатом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю слід вважати досягнення мети по

складу, обсягу, вартості і часу виконуваних робіт для виробництва продукції покращеної якості, одиничним циклом інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства є здійснення інвестиційно-інноваційного проекту, який характеризується комплектом документів, що визначають механізм і результати діяльності по вкладенню ресурсів в створення (придбання) основних засобів і технологій з метою випуску продукції, що характеризується вищими споживчими властивостями» [9].

5. «На підставі узагальнення особливостей складання бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту встановлено, що для вирішення завдання планування фінансового забезпечення проекту доцільно використовувати балансову модель і матрицю фінансових ресурсів проекту по конкретних напрямках їх використання, з її допомогою можна наочно побачити не тільки суму коштів, що поступають з кожного джерела фінансування, але і визначити період їх залучення і термін використання, а також забезпеченість кожної категорії витрат джерелами фінансування» [41].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ